

MAKÛL SÜREDE YARGILAMA YAPILMASINDA YAPAY ZEKÂNIN ETKİSİ

The Impact of Artificial Intelligence on Trial in Reasonable Time

Seyhan SELÇUK*

Özet

Adalet erişimi kolaylaştıran, mahkemeler ve avukatlar arasındaki iletişimi geliştiren ve hâkimlerin ve mahkeme idaresinin çalışmalarına doğrudan yardım sağlayan dijital araçlar, adaletin yerine getirilmesinde uzun zamandır kullanılmaktadır. Yargı organlarının iş yükü ve bugünün teknolojik gelişmeleri dikkate alındığında, yargının dijitalleşmesi ve bu açıdan yapay zekâ uygulamalarından yararlanılması gerekliliği, Dünya’da teknolojik gelişmeler de dikkate alındığında, son yıllarda çok fazla tartışılmaya başlanmıştır. Bu çerçevede, hukuk uyumsuzluklarının çözüm süreci bakımından yargılamada yapay zekâdan yararlanılması ve böylece uyumsuzlukların çözümünün daha kolay ve basit hale getirilmesinin ve bilhassa makûl sürede yargılamaların tamamlanmasında yapay zekânın hizmet edip edemeyeceği sorusuna cevap aranmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmada, yargısal süreçte kullanılan veya kullanılabilecek yargılama yapılmasını destekleyen yapay zekâ sistemlerine ilişkin Dünya’daki farklı örnekler de dikkate alınmak suretiyle, yapay zekânın makûl sürede yargılamaya olan etkisinin ne olabileceği ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Makûl süre, makûl sürede yargılanma hakkı, dijitalleşme, yapay zekâ

Abstract

Digital tools have long been used in the administration of justice, facilitating access to justice, improving communication between courts and lawyers, and providing direct assistance to the work of judges and court administration. Considering the workload under which judicial bodies are almost overwhelmed and today’s technological developments, the digitalization of the judiciary and the necessity to make use of artificial intelligence (AI) applications in this respect have started to be discussed a lot in recent years, taking into account the technological developments in the world. In this perspective, it is tried to seek an answer to the question of whether AI can be utilized in the judicial process in terms of the resolution process of legal disputes and thus making the resolution of disputes easier and simpler, and especially whether AI can serve to complete the proceedings within a reasonable time. In this article, the impact of AI on the trial within a reasonable time will be discussed by taking into account the different examples in the world regarding AI systems that support the trial within a reasonable time.

Keyword: Reasonable time, right to a trial within a reasonable time, digitalization, artificial intelligence

- Bu makale Etik Kurul iznine tabi değildir/This article is not subject to Ethics Committee permission.
- Makale Geliş Tarihi/Article Received Date: 08.12.2024
- Yayın Kurulu Kabul Tarihi/Editorial Board Acceptance Date: 08.01.2025

* Dr. Öğr. Üyesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medeni Usul ve İcra-İflâs Hukuku Anabilim Dalı, Eskişehir-Türkiye, selcukseyhan07@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-5074-6722>.
Bu makale “Yargıda Dijitalleşmenin Medeni Yargılamaya Egemen Olan İlkelere Etkisinin Araştırılması (224K031)” projesi kapsamındaki araştırmalar çerçevesinde kaleme alınmıştır.

GİRİŞ

Yapay zekânın toplumda kullanımı yeni bir fikir olmamakla birlikte, büyük verinin yükselişi ve hesaplama gücündeki artış, yapay zekânın üstlenebileceği toplumsal rollere olan ilginin son yıllarda artmasına sebep olmuştur¹. Yargılama da toplumsal bir değişim içerdiğinden, bilimsel ve teknolojik değişimleri görmezden gelemeyecek ve bu ilerlemeden kaçınılmaz olarak etkilenecektir. Bunun bir sonucu olarak, yargısal süreçte, yapay zekâ kullanımı ve bu kullanımın nasıl olabileceği hususu, Dünya’da çeşitli kullanım alanlarıyla ilgili gerek teoriksel gerekse uygulamaya yönelik birtakım arayışların ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Uyuşmazlık çözüm sürecinde, yargı makamının temel işlevini yerine getirmesinde, yargılama sürecinin kapsadığı zaman dilimi, hakkın yerine getirilmesini sağlama açısından çok önemlidir. Yargı makamlarına duyulan güvenin korunması için hakkın mümkün olan en kısa sürede hak sahibine teslim edilmesi, uyuşmazlığın taraflarının en kısa sürede tatmin edilmesini gerektirmektedir. Bilhassa yargısal sürecin belli bir zamana yayılan süreci kapsadığı ve yargılamalardaki gecikmelerin büyük bir sorun oluşturduğu dikkate alındığında, yapay zekânın yargılamanın hızlandırılmasına sunabileceği katkıların görmezden gelinmesi mümkün değildir. Bu bağlamda, Avrupa yargı sistemlerinde yapay zekâ algoritmalarının kullanımı öncelikle özel sektörde kalmış (örneğin sigorta şirketleri, hukuk departmanları, avukatlar ve bireyler) olmakla birlikte, kamu karar vericileri de özel sektör tarafından kullanılan yapay zekâ araçlarının kamu politikalarına entegre edildiğini görmek istemiştir². Bu açıdan yargısal sürecin hızlandırılmasını sağlamak üzere yargıda yapay zekâ kullanımı son yıllarda popüler hale gelmiş ve buna ilişkin çeşitli ülkelerde farklı özellikleri esas alan modeller üzerinde araştırmalar yapılmaya başlanmıştır.

I. MAKÛL SÜREDE YARGILANMA

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) m. 6’ya göre herkes makûl bir süre içinde adil bir yargılanma hakkına sahiptir. Makûl sürede yargılama, devletin yetkili organları tarafından yargılama işleminin yapılması için öngörülen, herkes tarafından ortalama olarak kabul edilebilecek, en uygun sürede yapılan yargılamayı ifade etmektedir³. Dolayısıyla makûl süre, gerçeğe ulaşmak için yargılamada geçirilmesi

¹ Rebecca Crotoof, ‘Cyborg Justice And The Risk Of Technological-Legal Lock-In’, (2019) 119(20) Columbia Law Review Forum 233, 236.

² “European Ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment”, European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), (Council of Europe Portal, 4 December, 2018) 14.

³ Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar Ayvaz ve Emel Hanağası, Medeni Usul Hukuku (10.Bası, Yetkin Yayıncılık 2024)151; İlyas Karahan, ‘Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde Türk Hukuku’nda Makul Sürede Yargılanma Hakkı’ (Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi 2019), 30. Makûl süre, yargılamanın başlamasından hükmün kesinleşmesine kadar adalet çerçevesinde akla ve vicdana uygun zaman aralığı içinde yargılamanın geçmesini ifade etmektedir (Cumhur Rüzgaresen, Medeni Muhakeme Hukukunda Usul Ekonomisi İlkesi (Yetkin Yayıncılık 2013) 174). Öyle ki, bazı durumlarda makûl sürede yargılama tamamlanmamış olması sebebiyle yargılama

gereken en uygun süredir. Bu ilke, yargılamaların mümkün olan en kısa sürede tamamlanması gerektiğini belirtmekle birlikte, yargılamanın her ne pahasına olursa olsun çabuk bir şekilde sonuçlandırılmasını amaçlayan bir ilke olarak da anlaşılmamalıdır⁴. Dolayısıyla burada esas olan, çabukluktan ziyade makûl süre içinde yargılamanın tamamlanmasıdır.

Makûl sürede yargılanma hakkı, davanın taraflarını yargılamanın makûl olmayan bir şekilde uzamasına karşı korumayı hedeflemektedir⁵. Zira, yargılamanın makûl olmayacak bir şekilde uzaması, yargının etkinliğini ve güvenilirliğini⁶ tehlikeye atabilecektir. Etkin hukukî korumanın temini bakımından makûl sürede yargılama yapılmalıdır⁷. Gecikmiş adaletin, adalet olamayacağı prensibinden hareketle, davaların makûl süre içinde sonuçlandırılması bir zorunluluktur. AİHS m. 6, herkes için makûl sürede yargılama yapılmasını temin etmektedir. Bu teminatın amacıysa, bireylerin uzun usûlî gecikmelere karşı korunmasını sağlamaktır. Dolayısıyla adaletin inandırıcılığı ve etkinliğini zedeleyebilecek gecikmelerin olmaması sağlanmaya çalışılmaktadır. Makûl süre koşulu, makûl sürede adil karar yoluyla kişinin içinde bulunduğu belirsizliğin giderilmesini teminat altına almaktadır. Bu ise hem kişinin menfaati hem de yasal kesinlik açısından gereklidir.

Yargı organlarının etkin çalışması, davalar ile elde edilmeye ya da korunmaya çalışılan haklar açısından temel bir güvence sağlamaktadır. Bu ilke, usule ilişkin haklar ile maddi haklara ilişkin bir güvence sunmaktadır. Bu bağlamda, yargılamaların uzun sürmesi ve makûl sürenin aşılması, kişilerin mahkemeye başvurmaya tercih etmemelerine neden olabilecektir. Devletin varlık nedenlerinden olan toplumsal düzeni sağlama ve adalet dağıtma fonksiyonlarında zafiyet oluşabileceğinden AİHS, makûl sürede yargılanma hakkıyla ilgili düzenleme yaparak, yargılamanın makûl sürede bitirilmesini devlet için yükümlülük, kişiler içinse bir hak olarak düzenlemiştir⁸. Ayrıca, makûl süre içerisinde yargılamanın tamamlanmasına katkı

sonucunda verilen lehe kararın dahi anlamsızlaşması sonucuna sebebiyet verebilir (Murat Atalı, İbrahim Ermenek and Ersin Erdoğan, *Medeni Usûl Hukuku* (7.Bası, Yetkin Yayıncılık 2024) 133).

⁴ Süha Tanrıver, *Medeni Usûl Hukuku C. I* (6.Bası, Yetkin Yayıncılık 2024) 461, 462; Hakan Pekcanitez, 'Medeni Yargıda Adil Yargılanma' (1997) 2 *İzmir Barosu Dergisi* 35, 43; Rüzgaresen (n 3) 175; Yaşar Demircioğlu, *Medeni Usul Hukukunda İnsan Hakları ve Adil Yargılanma Güvenceleri*, (Yetkin Yayıncılık 2007) 289.

⁵ Süha Tanrıver, 'Hukuk Yargısı (Medeni Yargı) Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı' (2004) 56 *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 191, 198; Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay and Muhammet Özokes, *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı* (12.Bası, On İki Levha Yayıncılık 2024) 200; Atalı, Ermenek and Erdoğan (n 3) 133; Sibel İncoğlu, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler* (2.Bası, Beta Yayıncılık 2005) 372; Demircioğlu (n 4) 286; Rüzgaresen (n 3) 176; Karahan (n 3) 28.

⁶ *Vernillo v Fransa* başvurusu, App no 11889/85 (ECHR 20 Feb 1991).

⁷ M. Kamil Yıldırım, 'Teksif ve Sözlülük İlkeleri Açısından Yargılama Usulleri Hakkında Düşünceler' (Alkım 2003) Prof. Dr. Ergun Önen'e Armağan 467, 468.

⁸ *König v Almanya* App no 6232/73 (ECHR 28 June 1978; *Pélissier and Sassi v France* App no 25444/94 (ECHR 25 March 1999).

sağlamak mahkemelerin yanı sıra tarafların da ödevleri arasında yer almaktadır⁹.

Egemenlik haklarının bir gereği olarak devlet yargı erkinin en uygun şekilde örgütlenmesinden, doğruluk içinde çalışmasından yükümlüdür. Dolayısıyla devlet, uyuşmazlıkların çözümünün sürüncemede kalmasını önlemek ve yargılamaların uzamasını engelleyebilmek için gerekli düzenlemeleri yapmalıdır. Bu bağlamda, Anayasa m. 36'da adil yargılanma hakkı anayasal güvence altına alınmış; Anayasa m. 141'de, açıkça davaların makûl süre içinde bitirilmesi zorunluluğu, davaların en az giderle ve mümkün olan süratle¹⁰ sonuçlandırılmasının yargının görevi olduğu belirtilmiştir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 30 hükmünde ise, medeni yargılamada usûl ekonomisinin bir unsuru olarak, hâkimin yargılamanın makûl süre içinde yapılmasını sağlamakla yükümlü olduğu düzenlenmiştir. Dolayısıyla, devletin her türden yargılama sürecini olabildiğince kısa sürede sonuçlandırması ve adalete erişimi sağlayabilmek için her türlü tedbiri alması gerekmektedir.

Yargılama faaliyetinin kapsadığı süre, makûl süre değerlendirmesinin konusunu teşkil ettiğinden, yargılama faaliyetinin makûl sürede gerçekleşip gerçekleşmediğinin saptanması için yargılama faaliyetinin zamansal boyutunun belirlenmesi gerekmektedir. Makûl süre önceden belirlenen bir süreyi veya azami bir süreyi ifade etmediğinden, sözleşmede yargılamaların makûl sürede tamamlanması öngörülmekle birlikte, hangi süre içinde yapılacak bir yargılamanın makûl süre olarak nitelendirileceğiyle ilgili sabit bir süre belirlemesi yapılmamıştır¹¹. Sürenin makûl bir süre olup olmadığı belirlenirken, her somut olayın özelliklerine bağlı olarak bir değerlendirme yapılmalıdır¹². Makûl süreyle ilgili belirleme yaparken AİHM¹³, yargılama süresinin başlangıç ve bitiş tarihlerini esas almak suretiyle bir değerlendirme yapmakta, bu değerlendirmeyi yaparken de hesaplanan sürenin, makûl süre olarak kabul edilebilir olup olmadığını somut olay çerçevesinde ele almaktadır. Bu açıdan yargılamanın makûl süre içinde yapılıp yapılmadığı tespit edilirken, makûl

⁹ Tanrıver (n 4) 460; Tanrıver (n 5) 199.

¹⁰ Düzenlemede makûl süre kavramı kullanmakla birlikte, hükmün amacının, yargılama faaliyetinin sürüncemede kalmasını önlemek ve tarafların uzun gecikmelere karşı korunmasını sağlamak olduğu kabul edilmektedir (Anayasa Mahkemesi 69/149, 11.10.2012).

¹¹ Soruşturma, Kovuşturma veya Yargılama Hedef Sürelerinin Belirlenmesi ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik ile yargılamalarda hedef süre belirlemesi yapılmıştır.

¹² Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz and Hanağası (n 3) 152; Tanrıver (n 4) 460; Tanrıver (n 5) 199; Pekcanitez (n 4) 41; Pekcanitez, Atalay and Özkes (n 5) 200; Rüzgaresen (n 3) 182; İnceoğlu (n 5) 373,380; Demircioğlu (n 4) 287,288; Karahan (n 3) 28; Ayşe Özkan Duvan, 'Bireysel Başvuru Kararlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkı' (2019) 68(1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 287,291. Ayrıca bkz. *Boddaert v Belgium* App no 12819/87 (ECHR 12 Oct 1992); *Dobbertin v. France* App no 13089/87 (ECHR 25 Feb 1993).

¹³ AİHM'nin gelecekte, yapay zekânın kullanımının yaygınlaşması ihtimalinde yargılamanın makul sürede tamamlanıp tamamlanmadığı değerlendirmesine yapay zekâ kriterini de eklemesi kuvvetle muhtemeldir. Zira, yargılamada yapay zekâ kullanımı, yapay zekânın kullanıldığı ve kullanılmadığı ülkelerde makûl süre hesabının değişmesine ve makûl süre hesaplamalarının her somut olayda yapay zekâ kullanılıp kullanılmamasına göre yeniden değerlendirilmesine yol açabilecektir.

sürenin başlangıcının ve sürenin bitişinin hangi tarihlerde gerçekleştiği belirlenmelidir. Hukuk davalarında¹⁴, yargılamanın makûl sürede yapılıp yapılmadığı belirlenirken genellikle davanın yetkili mahkeme önünde açıldığı andan başlanarak nihai kararın şekli anlamda kesinleşmesine kadar geçen süre esas alınmaktadır¹⁵. Hesaplanan sürenin, makûl süre olarak nitelendirilmesindeyse, davanın karmaşıklığı (niteliği)¹⁶, başvuranın¹⁷ ve ilgili makamların tutumuna¹⁸ bakılmak suretiyle değerlendirme yapılmaktadır¹⁹.

Makûl sürenin ihlâli nedenleri çok farklı olabilmektedir. Bunların bir kısmı mevzuatla ilgili olup, önemli bir kısmı da uygulamayla ilgilidir. Yargılamanın uzamasında etkili olan sebepler farklılık gösterebilmekle birlikte²⁰, medeni yargılama bağlamında makûl sürenin aşılmasına sebep olabilecek hususların bir kısmı maddi hukuka ilişkin olabileceği gibi usule ilişkin yöntemler de olabilmektedir. Gecikme sebeplerine, dava sayısının fazla olması, tarafların eğitim eksikliği, tarafların hazırlıksız olarak davaya katılması, tarafların zamanında delilleri sunmaması, bi-

¹⁴ Fakat mahkemeye başvurmadan önce idari bir makamdan karar alınması gibi özel bir koşul aranıyorsa, makûl sürenin başlangıcı idari makama müracaat tarihidir (Tanrıver (n 4) 460; Tanrıver (n 5) 199; Pekcanitez (n 4) 42; Pekcanitez, Atalay and Özkes (n 5) 200; İnceoğlu (n 5) 377; Özkan Duvan (n 11) 312; Karahan (n 3) 28). Ceza yargılamasında makûl süre hesaplanırken, yargılamanın başlangıcı AİHM kararlarında kişinin suç isnadına muhatap olduğu an olarak belirlenmiştir. Kişinin suç isnadına muhatap olduğu an mahkemede dava açılmadan önce gerçekleştiğinde yargılama süresi de bu andan itibaren başlamış olacaktır. Sürenin bitimiye, yargılamanın kesin hükme bağlandığı tarihtir (*Eckle and Eckle v Germany* App no 8130/78 (ECHR 15 Jul 1982).

¹⁵ Tanrıver (n 4) 460; Tanrıver (n 5) 199; Pekcanitez (n 4) 41, 42; Pekcanitez, Atalay and Özkes (n 5) 200; Rüzgaresen (n 3) 178-180; İnceoğlu (n 5) 377, 378; Karahan (n 3) 28,29. Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuruyla ilgili son istatistik verilerine göre, makûl sürede yargılanma hakkı ihlali % 70 oranındadır (Atalı,Ermenek and Erdoğan (n 3) 133).

¹⁶ Davanın karmaşıklığı (niteliği); hukukî meselenin çözümündeki zorluk, delillerin toplanması ve değerlendirilmesindeki zorluğu esas alarak belirlenmektedir (Tanrıver (n 4) 460; Tanrıver (n 5) 199; Pekcanitez (n 4) 42; İnceoğlu (n 5) 381; Karahan (n 3) 29).

¹⁷ Yargılama sırasında, başvuruda bulunan davayı geciktirici tutum ve davranışlarda bulunmamış olmalıdır (Pekcanitez (n 4) 42; Tanrıver (n 4) 461; Tanrıver (n 5) 199, 200; İnceoğlu (n 5) 383; Karahan (n 3) 29). Başvuranın davranışı, yargılamanın uzunluğunu etkilemişse, bu husus Devlet'e atfedilemeyecek nesnel bir olgu olacağından, Devlet'in sorumluluğu gündeme gelmemektedir.

¹⁸ Başvuru konusu olan benzer davalarda ulusal yargı makamlarının tutumunu ifade etmekle birlikte, bu konuda genel bir süre koymak ve bu süre aşıldığında makûl sürede yargılama yapılmadığını belirtmek mümkün değildir (Tanrıver (n 4) 461; Tanrıver (n 5) 200; Pekcanitez (n 4) 42; İnceoğlu (n 5) 386; Karahan (n 3) 29). Ayrıca, güvenlik, tapu, nüfus gibi birimlerden ulaşacak bilgi ve belgelerin gecikmesi de ilgili makamların tutumu kapsamında değerlendirilecektir (Karahan (n 3) 87).

¹⁹ Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz and Hanağası (n 3) 152; Tanrıver (n 4) 460; Tanrıver (n 5) 199, 200; Pekcanitez (n 4) 42; Pekcanitez, Atalay and Özkes (n 5) 200; Atalı,Ermenek and Erdoğan (n 3) 133; İnceoğlu (n 5) 373; Özkan Duvan (n 11) 313; Karahan (n 3) 29. Makûl sürenin tayininde, dava sonucu önemli ve etkili olmadığından, Devlet makûl süre aşılmamış olsaydı dahi yargılama sonucunda verilecek kararın değişmeyeceğini ileri sürmek suretiyle sorumluluktan kurtulamaz (Tanrıver (n 4) 461; Tanrıver (n 5) 200; Rüzgaresen (n 3) 175; İnceoğlu (n 5) 375).

²⁰ Yargılamanın uzamasına sebep olan diğer hususlarla ilgili ayrıntılı bilgi için Özkan Duvan (n 11) 292 vd.; Karahan (n 3) 50 vd.

lirikşilik sürecinin uzun sürmesi, tanıklarla ilgili yazışmaların hızlı ve sağlıklı bir şekilde yapılamaması, tebligata ilişkin sorunlar, taraf teşkilinde yaşanan sorunlar, hâkimlerin dava konusu hakkında yeterince bilgi sahibi olmaması, yargısal birliğin sağlanamaması, yargı kararlarındaki çelişkiler, adliyelerdeki personel azlığı, mahkemelerde araç, gereç ihtiyacının olması, resmi kurumların, mercilerin mahkemelerden gelen talepleri aksatması gibi sebepler örnek olarak verilebilir²¹. Ayrıca hukukumuzda, yüksek mahkemeler tarafından verilen içtihadî birleştirme kararları dışındaki mahkeme kararlarının hukukî bağlayıcılığının bulunmaması ve bu sebeple, benzer uyuşmazlıklarda Yargıtay'ın farklı yönde kararlar verebilmesinin de çelişen içtihatlarla ve uzayan yargılamaların ortaya çıkmasına ortam hazırladığı belirtilmektedir²². Mahkemelerin aşırı iş yükü²³ aynı zamanda hâkimlerin çalışma kalitesini olumsuz etkilemekte ve basit uyuşmazlıkların dahi karara bağlanma süresini uzatabilmektedir.

II. YAPAY ZEKÂ KAVRAMI

Yapay zekânın genel kabul gören belli bir tanımı bulunmamaktadır. Yapay zekâ, özünde zekâ sergileyen makineleri anlamak ve inşa etmekle ilgilidir²⁴. Bununla birlikte, yapay zekâ kavramı dar (zayıf) ve genel (güçlü) olmak üzere iki tip sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır.

Dar (zayıf) anlamda yapay zekâ, akıllı olarak nitelendirilen teknikleri kullanarak öngörülen belirli bir hedefe/hedeflere ulaşma yeteneğine sahip sistem şeklinde tanımlanmaktadır²⁵. Bu sınırlı hedefler, çeviri gibi doğal dil işleme işlevlerini veya alışılmadık bir fiziksel ortamda gezinme gibi işlevleri yerine getirebilmektedir²⁶. Bu modeller sadece tasarlandıkları görev için uygundur. Dolayısıyla burada yapay zekâ, aynı anda yalnızca tek bir görevi yerine getirebilmektedir²⁷. Günümüzde Dün-

²¹ Detaylı bilgi için Özkan Duvar (n 11) 293 vd.; Karahan (n 3) 51 vd. Görevsizlik, yetkisizlik, düşme, ortadan kaldırma, birleştirme kararlarının da yargılamanın uzamasına sebep olan diğer nedenler olduğu belirtilmektedir (Mustafa T. Yücel, 'Adli Yargıda Makul süre Felsefesi ve Matematiği' 2015 (117) Türkiye Barolar Birliği Dergisi 35, 50; Karahan (n 3) 55; Özkan Duvar (n 11) 297).

²² Özkan Duvar (n 11) 296,297.

²³ Adli Sicil Müdürlüğünün hazırladığı 2023 yılına ilişkin hukuk mahkemelerinde mahkeme türüne göre dosya, dava ve taraf sayılarını gösteren "*Adalet İstatistikleri 2023*"te ifade edildiği üzere Türkiye'de 2023 yılında derdest toplam 4.992.731 dava bulunmaktadır. Bu derdest davalar: 1.991.076 geçen yıldan devreden; 2.887.859 yıl içinde açılan; 113.796 bozularak gelen; 2.883.030 karara bağlanan; 2.109.701 gelecek yıla devredecek davalar (https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1042024101742Adalet%20%C4%B0statistikleri%202023.pdf accessed 24.12.2024).

²⁴ Walter A. Mostowy, 'Explaining Opaque at Decisions, Legally' (2020) 35 (4) Berkeley Technology Law Journal 1291, 1294.

²⁵ Jacob Turner, *Robot Rules Regulating Artificial Intelligence*, (Palgrave Macmillan 2019) 6; Tiia-Helina Heikkinen, 'How Does the Use of Artificial Intelligence Affect the Concept of Fair Trial?' (Master Thesis, Lund University 2019) 12.

²⁶ Turner (n 22) 6; Heikkinen (n 22) 12.

²⁷ Turner (n 22) 6; Heikkinen (n 22)12.

ya'daki yapay zekâ sistemlerinin büyük çoğunluğunun, bu dar ve sınırlı türe daha yakın olduğu söylenmektedir²⁸.

Genel (güçlü) yapay zekâ ise, sınırsız sayıda hedef yelpazesine ulaşma yeteneğine sahip olan ve hatta belirsizlik veya muğlaklık durumları da dahil olmak üzere bağımsız olarak yeni hedefler belirleyebilen yapay zekâdır²⁹. Genel yapay zekânın, insanlarda zekâ olarak düşündüğümüz özelliklerin çoğunu kapsadığı söylenebilir. Ancak, insan yetenekleri seviyesine yaklaşan genel bir yapay zekâ henüz mevcut değildir³⁰.

Yapay zekâyı tanımlamak oldukça zor olmakla birlikte, ortak bir tanım üzerinde de anlaşılmış değildir. Yapay zekâ kavramı üzerinde belli bir uzlaşının olmamasının faydalı olduğu belirtilmektedir. Söz konusu fayda kendisini, bu alanın muhtemelen giderek artan bir hızla büyümesinde, gelişmesinde ve ilerlemesinde göstermektedir³¹. Bundan dolayıdır ki yapay zekâyı tanımlamanın, ufku kovalamaya benzeyebileceği ve belli bir tanımlamaya ulaşıp bile onun çoktan farklı bir noktaya ulaşmış olabileceği söylenmektedir³². Bununla birlikte, yapay zekânın bugüne kadar öne sürülen evrensel tanımlarının çoğu ya insan merkezli ya da rasyonalist kategorilerden birine girmektedir³³. İnsan merkezli tanımda, yapay zekâ ile insan karşılaştırılırken; rasyonalist tanımda, rasyonel düşünmeye veya davranmaya³⁴ odaklanılmakta ve insanla olan bağlantısından uzak durulmaktadır. Yapılan yeni yapay zekâ tanımlarında rasyonel düşünmeye veya hareket etmeye odaklanıldığı söylenebilir³⁵. Yapay zekânın rasyonel düşünüp hareket etmesi, sisteminin hedefleri ve bu hedeflere yönelik nedenleri olduğu anlamına geleceğinden, onu akıllı yapmakta ve hedefe yönelik olarak performans göstermesini sağlamaktadır³⁶.

Bir tanımda yapay zekâ, normalde insanlar tarafından gerçekleştirilen görevleri yerine getirmek veya sorunları çözmek için bilgisayar tabanlı sistemlerin kul-

²⁸ Turner (n 22) 6; Heikkinen (n 22)12; Melinda Szappanyos, 'Artificial Intelligence: Is the European Court of Human Rights Prepared?' (2023) 11(1) Acta Humana 93,96.

²⁹ Turner (n 22) 6; Heikkinen (n 22)12.

³⁰ Heikkinen (n 22) 12.

³¹ Peter Stone, Rodney Brooks, Erik Brynjolfsson, Ryan Calo, Oren Etzioni, Greg Hager, Julia Hirschberg, Shivaram Kalyanakrishnan, Ece Kamar, Sarit Kraus, Kevin Leyton-Brown, David Parkes, William Press, AnnaLee Saxenian, Julie Shah, Milind Tambe, and Astro Teller, 'Artificial Intelligence and Life in 2030' (One Hundred Year Study on Artificial Intelligence: Report of the 2015–2016 Study Panel Stanford, CA: Stanford University 2016), 12 <ai100report10032016fnl_singles.pdf> accessed 20 Oct 2024).

³² Turner (n 22) 8.

³³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Turner (n 22) 9 vd.; Russell Stuart and Peter Norvig, *Artificial Intelligence A Modern Approach* (Fourth Edition, Pearson 2021) 1 vd.

³⁴ Rasyonel düşünmek, yapay zekânın hedefleri ve bu hedeflere yönelik nedenlerini; rasyonel davranmak, yapay zekânın hedefe yönelik performansını ifade etmektedir (Turner (n 22)13; Stuart and Norvig (n 30) 1,2).

³⁵ Turner (n 22)13.

³⁶ Heikkinen (n 22) 15; Turner (n 22) 13.

lanılmasına ilişkin çalışma şeklinde tanımlanmıştır³⁷. Başka bir tanımda ise yapay zekâ, bir kullanıcı tarafından sürekli yönlendirilmesine gerek kalmadan karmaşık ortamlarda görevleri yerine getirme ve deneyimlerden öğrenerek³⁸ performanslarını geliştirme yeteneğine sahip otonom uyarlanabilir sistem olarak ifade edilmiştir³⁹. Bu anlamda yapay zekâ, kavramlar, problemler ve bunları çözmeye yönelik yöntemlerden oluşan bir bütündür⁴⁰. Bir başka tanımda ise yapay zekâ, yalnızca anlamakla değil, aynı zamanda akıllı varlıklar oluşturmakla da ilgili olan ve çok çeşitli yeni durumlarda nasıl etkili ve güvenli bir şekilde hareket edileceğini hesaplayabilen makinelerdir⁴¹. Diğer bir tanımdaysa, insanların bilişsel yeteneklerini bir makine tarafından yeniden üretmeyi amaçlayan bilimsel yöntemler, teoriler ve teknikler bütünü yapay zekâ olarak nitelendirilmiştir⁴².

AB Yapay Zekâ Tüzüğü m. 3 hükmünde ise⁴³, “Yapay zekâ sistemi, değişen seviyelerde özerklikle çalışmak üzere tasarlanan, konuşlandırıldıktan sonra uyarlanabilirlik gösterebilen, açık veya örtülü hedefler için, girdilerden, fiziksel veya sanal ortamları etkileyebilecek tahminler, içerikler, öneriler veya kararlar gibi çıktıların nasıl üreteceğini belirleyebilen makine tabanlı bir sistem” şeklinde tanımlanmıştır.

Görüldüğü üzere, yapay zekâyâ ilişkin genel kabul gören bir tanım yapılması, onun günden güne değişip gelişmesi de dikkate alındığında oldukça zordur. Bu çalışmada da herhangi bir bağlamda uygulanabilecek evrensel, çok amaçlı bir yapay zekâ tanımı ortaya koymak amaçlanmadığından ve kavramsal anlamda onun anlaşılabilmesi hedeflendiğinden yapay zekâ, kendisine kurallar koyabilen ve değerlendireci bir süreçle seçim yapabilen biyolojik olmayan özerk bir varlık olarak nitelendirilmektedir⁴⁴.

³⁷ Omar E. M. Khalil, ‘Artificial Decision-Making and Artificial Ethics: A Management Concern’ (1993) 12(4) Journal Of Business Ethics 313, 313.

³⁸ Bilgisayar verilerinden öğrenen yapay zekânın, öğrenme süreci makine öğrenimidir (ML). Makine öğrenimi, günümüzde yapay zekâ olarak kabul edilen şeylerin çoğuna imkân sağlamaktadır. Uygulayıcılar yapay zekâyı birçok sorunlu alana adapte ettikçe, model adı verilen birçok farklı makine öğrenim türü karşımıza çıkmaktadır (Mostow (n 21) 1294, 1295).

³⁹ Heikkinen (n 22)12.

⁴⁰ *ibid* 12.

⁴¹ Stuart and Norvig (n 30) 1.

⁴² CEPEJ, 69.

⁴³ <Regulation - EU - 2024/1689 - EN - EUR-Lex> accessed 25 Oct 2024).

⁴⁴ Turner (n 22) 15; Heikkinen (n 22) 15. Avrupa Birliği, Avrupa toplumunu dijitalleştirmek ve robotik ve yapay zekâ teknolojileri de dahil olmak üzere yenilikçi teknolojilerde rekabet gücünü korumak için 2021-2027 AB mali konsolidasyonunun sistemik bir bileşeni olarak Dijital Avrupa Strateji Programı’nı benimsemiştir. Bu programın temel amacı, yüksek performanslı bilgi işlem, yapay zekâ, siber güvenlik ve güven, yüksek düzeyde dijital okuryazarlık, uygulama ve dijital okuryazarlığın optimal kullanımı dahil olmak üzere her biri kendi bütçesine sahip en önemli alanlarda gelişmekte olan teknolojilerin uygulanması için finansman sağlayarak dijital dönüşümü teşvik etmektir (<Regulation - 2022/720 - EN - EUR-Lex> accessed 30 Oct 2024). Rusya’da ise, şu anda, yapay zekâ teknolojileri Rus yargı sisteminde yaygın olarak kullanılmamaktadır. Rusya Federas-

III. YARGILAMADA YAPAY ZEKÂ KULLANIMI İLE MAKÛL SÜRE ARASINDAKİ İLİŞKİ

Son yıllarda teknolojinin gelişmesi ve yapay zekânın hayatımızın büyük bir kesimine daha fazla dahil olmasının bir sonucu olarak, mahkemelerde uyumsuzluk çözüm sürecinde de farklı yapay zekâ çeşitlerinden faydalanılması fikri kaçınılmaz olarak karşımıza çıkmaktadır⁴⁵. Bilhassa, yargılama faaliyetinde, yargılamanın etkinliğinin ve güvenilirliğinin sağlanabilmesi beklentisi dikkate alındığında, yargılamanın makûl süre içerisinde gerçekleştirilmesine engel olan sorunlar bakımından kalıcı çözümler üretilmesi gerekmektedir. Bu açıdan, dijitalleşmenin ve bu bağlamda yapay zekânın sağladığı getirilerin doğru bir şekilde yargılama faaliyetine bir sistem dâhilinde alınarak kullanılması, yargılama sürecinin daha hızlı gerçekleşmesine katkı sunabilir.

Yapay zekânın yargısal süreçte kullanılmak istenmesinin sebebinin adalete erişimi teşvik etmek ve yargısal işleyişin verimliliğini ve kalitesini artırmak istenmesi olduğu söylenebilir⁴⁶. Bilhassa hâkimlerin, günümüzde mevcut olan otomatik sistemlere kısmen devredilebilecek iş ve işlemlerle aşırı yüklendiği dikkate alındığında⁴⁷, yapay zekânın yargısal işleyişte kullanımının, onların iş yükünü önemli

yonu Devlet Başkanı'nın 10 Ekim 2019 tarih ve 490 sayılı "Rusya Federasyonu'nda Yapay Zekânın Geliştirilmesi Hakkında" Kararnamesi ile 2030 yılına kadar olan dönem için "Yapay Zekânın Geliştirilmesi Ulusal Stratejisi" ile yapay zekâ teknolojilerinin geliştirilmesi ve kullanılması için ilkeleri belirlemek hedeflenmektedir. Strateji, yapay zekâ kullanmanın temel görevinin, adalet idaresinde yürütülen operasyonlar da dahil olmak üzere rutin (tekrarlayan) üretim operasyonlarının otomasyonu olduğunu şart koşmaktadır. Bu Strateji ile hedeflenen eşitlik hükümleri çerçevesinde, belgelerin elektronik ortamda mahkemeye uzaktan sunulmasını, davanın ilerleyişi hakkında bilgi edinilmesini, web konferans teknolojisini kullanarak duruşmalara katılımını, elektronik imzalı bir mahkeme ile imzalanmış mahkeme belgelerinin elektronik kopyalarının alınmasını sağlayan "Çevrimiçi Yargılama" sisteminin geliştirilmesidir (Vasiliy A. Laptev and Daria R. Feyzrakhmanova, 'Application of Artificial Intelligence in Justice: Current Trends and Future Prospects' (2024) 4 (3) Human-Centric Intelligent Systems 1, 5).

⁴⁵ Yapay zekânın yargılamada kullanımı ve AİHS m. 6'da güvence altına alınan haklara etkisine ilişkin henüz AİHM tarafından verilmiş bir karar bulunmamaktadır. Bununla birlikte, AİHM'nin doğru bir şekilde vurguladığı üzere, AİHS m.6 ve genel olarak sözleşme, mevcut ekonomik ve sosyal koşullar dikkate alınarak günümüz koşulları ışığında yorumlanmalıdır. Nitekim AİHM'e göre, Sözleşme "yaşayan bir araç olarak" nitelendirilmektedir (*Tyrer v United Kingdom* App no 5856/72 (ECHR 25 April 1978)). Dolayısıyla hukuk yargılamalarında yapay zekâ araçlarının otomatikleştirilmesi olasılığı da dahil olmak üzere, yargılama (ve adalet) üzerinde etkisi olabilecek teknolojik değişikliklere ilişkin Dünya'daki farklı kullanım şekilleri de dikkate alındığında yapay zekâyâ ilişkin değerlendirmeleri içeren bir içtihadın yakın zamanda oluşturulması kuvvetle muhtemeldir.

⁴⁶ Kalliopi Terzidou, 'The Use of Artificial Intelligence in the Judiciary and Its Compliance with the Right to a Fair Trial' (2022) 31 Journal of Judicial Administration 154, 155; Laptev and Feyzrakhmanova, (n 40) 2. Dijitalleşme bakımından benzer yönde Muhammet Özkes, "Dijital Çağda Yargılama, Adalet Erişim Ve Yargılama İlkelerine Genel Bakış", in Muhammet Özkes (ed), *Dijital Çağda Medeni Yargı 2022'den Bakış* (Adalet 2022)13, 25.

⁴⁷ Alina Pastukhova, 'Artificial Intelligence as a Judge: Can We Rely on a Machine?' (Master Paper, Ghent University 2017) 29; Franciska Zsófia Gyuranecz, Bernadett Krausz and Dorottya Papp,

ölçüde azaltmaya ve yargısal işleyişin kalitesinin ve verimliliğinin artırılmasına hizmet edebileceği belirtilebilir.

Yapay zekânın bağımsız olarak girdi verileriyle (yarı) otonom eğitime dayalı olarak gelişerek otonom olarak hareket edebilmesi, değerlerin girdisi ve çıktısı yoluyla çevreleriyle etkileşime girebilmeleri ve önceki deneyimlerine dayanarak işlev parametrelerini değiştirerek çevrelerine uyum sağlayabilmeleri⁴⁸, yargısal işleyişin verimliliğinin ve kalitesinin artırılmasında kullanılabilir. Bu anlamda yapay zekâdan sadece iletişim, veri ve bilgi ilişkisi anlamında değil aynı zamanda bunların işlenmesi, işlenme süreci ve değerlendirilmesi bakımından da yararlanılabilir. Uyuşmazlıkla ilgili yargılamanın uzun sürmesi ve yargılama maliyetlerinin artması ihtimali dikkate alındığında, yargısal süreçte yapay zekâ kullanımı zamandan ve maliyetten tasarruf sağlanmasına yardımcı olabilir. Bu açıdan, yargılamada yapay zekâ kullanımı insan hatalarının en aza indirilmesine yardımcı olabilecek ve yargısal süreçte hata yapılması riskinin de azalması sonucunu beraberinde getirmek suretiyle yargılamanın makûl sürede tamamlanmasına hizmet edebilecektir.

IV. YARGILAMADA KULLANIM ALANLARINA GÖRE ÇEŞİTLİ YAPAY ZEKÂ ARAÇLARININ MAKÛL SÜREDE YARGILAMAYA ETKİSİ

Yapay zekânın yargıya dahil edilmesi, büyük olasılıkla yapay zekâ yardımı ve insan yargıçların paralel olarak var olmasıyla başlayacak kademeli ve yavaş bir süreç olarak nitelendirilmektedir⁴⁹. Dolayısıyla yakın gelecekte yargılamada yapay zekânın en önemli rolünün insanlara yardımcı olmak olduğu belirtilebilir.

Söz konusu yardım bağlamında, yargılamada yapay zekâ kullanımı şu an için oldukça erken bir aşamada olduğundan, yapay zekânın yargı uygulamasında gelecekte ne ölçüde rol alabileceğini ve yargısal kullanım alanlarını tam olarak kestirmek zor olmakla birlikte, buradaki arayışın (amacın) yargılamanın işlevselliğine hizmet etmek olduğu unutulmamalıdır. Bu açıdan, yapay zekânın yargısal süreçte kullanımı kesin bir sınıflandırmaya tabi tutulmadan, kullanım alanlarına göre farklı yapay zekâ araçlarının makûl sürede yargılamaya etkisi bu başlık altında incelenmeye çalışılacaktır⁵⁰.

A. Yargılamanın İlerlemesine Yardım Eden Yapay Zekâ

'The AI is now in session – The impact of digitalization on courts' EJTN THEMIS SEMI-FINAL D, 12.

⁴⁸ Terzidou (n 42) 156.

⁴⁹ Thomas Julius Buocz, 'Artificial Intelligence in Court – Legitimacy Problems of AI Assistance in the Judiciary' (2018) 2(1) Retskraft Copenhagen Journal of Legal Studies 41, 41; Heikkinen (n 22)13.

⁵⁰ Yargılamanın herhangi bir aşamasında yapay zekâ kullanımı, yargı paydaşlarının yapay zekâ kullanımı konusunda eğitilmesini gerektirmektedir. Bu ise uzun sürecek bir süreci ve iş gücünün etkin kullanımı konusunda yeni bir handikap yaratabilir.

Yapay zekânın günümüzde, yargılamada farklı şekillerde kullanımı mümkündür. Bilhassa gelişmiş içtihat arama motorları, çevrimiçi uyuşmazlık çözümü, taslak hazırlamaya yardım etme, sözleşmelerin kategorizasyonu, uyuşmazlığın taraflarının bilgilendirilmesi veya yasal işlemlerde onlara (taraflara) destek olma gibi kullanım alanları bulunmaktadır⁵¹.

Uyuşmazlıkla ilgili tarafların ve hâkimin davayla ilgili belgeleri, bilgileri ve içtihatları toplaması uyuşmazlığın çözüm sürecinde önemlidir⁵². Yargısal faaliyette, somut uyuşmazlıkla ilgili bilgilerin toplanması ve bunların tasnif edilmesi yargılamada en çok zaman alan işlerden birisidir. Bu açıdan uyuşmazlıkla ilgili hukukî araştırma yapılması, yargılama konusu davayla bir şekilde ilgili olan literatür veya içtihatların taranıp toplanması somut uyuşmazlıkla ilgili karar verilmesi açısından gereklidir. Bu işlemlerin yapılmasının kimi zaman, büyük veri tabanlarında dağılık olarak bulunan bilgileri de toplamayı kapsadığı düşünüldüğünde, bunlar için harcanacak zamanın azımsanmaması gerekmektedir. Yapılacak böyle bir araştırma da tek başına yetmemekte, bu araştırma sonucunda toplanan bu bilgi parçaları arasında bağlantı kurularak birbirine bağlanıp, bunların somut olayla da bağlantısının ortaya konulması gerekmektedir. Bu ise, yargılama faaliyetinde (ve hatta öncesinde) ayrıca zaman alan (alacak) bir iş anlamına gelmektedir.

Günümüzde yapılacak hukukî araştırmaların çoğunun, çevrimiçi algoritmalar aracılığıyla arama yapılabilen çeşitli hukukî veri tabanları aracılığıyla gerçekleştirildiği dikkate alındığında, bunların insana oranla kapasite ve hız açısından daha etkili olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla, belirli bir içeriğe sahip bilgi ve belgeleri büyük miktardaki veri setlerinden arayıp bulmaya yardımcı olabilecek, makine öğrenmesi yoluyla arama yapabilecek ve bunları analiz edebilecek sistemlerden yargılama sürecinde (ve hatta öncesinde) yararlanılması, yargılamanın hızlanmasına ve kısalmasına katkı sağlayacak niteliktedir⁵³. Bir metindeki anahtar kelimeleri tanıyan ve bunları arama terimleri olarak kullanan özerk olarak eğitilmiş bir yapay zekâ sistemi kullanılmak suretiyle, hukukî bir belgenin araştırılması ve ilgili mevzuat veya içtihatlarla ilişkilendirilmesi için kullanılması, hukuk mes-

⁵¹ CEPEJ, 16. AB Komisyonu, yargıda kullanılacak yapay zekâ sistemlerinin bir adli makama gerçekleri ve hukuku araştırma ve yorumlamada, kanunun somut olaya uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla kullanılması gerektiğini belirtmektedir (Şermin Birtane, ‘Hakime Yardımcı Yapay Zekâ’ (2024) 59, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 233, 248).

⁵² Benzer şekilde, yürürlükte olan mevzuatın tespit edilmesinde de gelişmiş yazılım ve programların kullanılmasının mevzuatın kişi, zaman ve yer bakımından doğru uygulanmasında en azından hâkime yol gösterici olabileceği belirtilmektedir (Özekes (n 43) 27-28).

⁵³ Heikkinen (n 22) 25; Terzidou (n 42) 156, 157; Laptev ve Feyzrahmanova, (n 40) 6; Maria Dimitruk, ‘The Right to a Fair Trial in Automated Civil Proceedings’ (2019) 13(1) Masaryk University Journal of Law and Technology 27, 37; Hikmet Bilgin, ‘Yapay Zekânın Mahkeme Kararlarında Kullanımına Uluslararası Bir Bakış ve Robot Hakimler Hakkında Düşünceler’ (2022) 13(2) İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 405, 410; Oğuz Gökhan Yılmaz, ‘Yargı Uygulamasında Yapay Zekâ Kullanımı – Yapay Zekâ Hâkim Cübbesini Giyebilecek Mi?’ (2021) 66(1) Adalet Dergisi 379, 403- 404.

leğini icra eden kişilere yargılama öncesinde veya yargılama sırasında zamandan tasarruf etmelerine yardımcı olabilir. Ayrıca, belirli bir hukukî konudaki tüm içti-hatların, yapay zekâyâ dayalı sistemler aracılığıyla saniyeler içinde değerlendirilme imkânının bulunması, bir yandan zamandan tasarruf edilmesine katkı sunabileceği gibi bir yandan da benzer konulardaki benzer davalarda, birbiriyle uyumlu benzer kararların verilmesini sağlayabilir. Çelişkili kararlar verilmesi önlenerek, mahkeme kararlarının bir üst derece mahkemesi tarafından düzeltilmesi veya bozularak geri gönderilmesi sebebiyle oluşacak zaman ve emek kaybının minimize edilmesi sağlanarak⁵⁴, makûl sürede yargılamanın tamamlanmasına da hizmet edilmiş olur.

Arama işlevini yerine getirmek amacıyla farklı veri tabanları (LexisNexis, West-law, Any Law, Alexsei gibi) Dünya’da hâlihazırda kullanılmaktadır. Ancak söz konusu veri tabanları mahkemeler veya devlet kuruluşları tarafından değil, ticari şirketler tarafından geliştirilip uygulanmaktadır. Bunun yanı sıra Hindistan’da, SUPACE (Supreme Court Portal for Assistance in Courts Efficiency) işletim sistemi Hindistan Yüksek Mahkemesi’nin hukukî araştırma işletim sistemi olarak kullanılmaktadır⁵⁵. Benzer şekilde, Finlandiya Adalet Bakanlığı tarafından “*The Anappi*” projesi yürütülmektedir⁵⁶. Çin’deyse, hâkime, ilgili yasaları ve emsalleri belirlemek de dahil olmak üzere davaları analiz etmek ve karar vermekte yardımcı olmak üzere yapay zekâ kullanılmaktadır⁵⁷.

Yapay zekânın bu kullanımının doğru sonuçlar verebilmesi, yeterli verinin mevcut olmasına ve veri setinin mümkün olduğunca eksiksiz ve güncel olmasına bağlıdır. Dolayısıyla, mahkemelerin verdiği kararların az bir kısmının yayınlanması veya kamuya açık olmaması, algoritmaların kendi kendine öğrenme ve kendini geliştirmesine engel olabilir. Bunun önüne geçmek amacıyla en alt mahkemelerden gelenler de dahil olmak üzere tüm kararların, bu açıklık ile kişisel verilerin korunması arasında adil bir denge kurulması şartıyla, eksiksiz ve ücretsiz olarak erişime açılması gerekmektedir⁵⁸. UYAP⁵⁹ üzerinden Yargıtay kararlarına ulaşılsa da kararlar tasnif edilmediği, indekslenmediği, karar özetlerinin de yer almadığı dikkate alındı-

⁵⁴ Heikinen (n 22) 42; Dymitruk (n 47) 37; Bilgin (n 47) 412; Sevda Bora Çınar, ‘Dava Yönetimi ve Yapay Zekâ Etkileşimi Üzerine Düşünceler’ (2022) 20(234) Legal Hukuk Dergisi 2089, 2114.

⁵⁵ <CJI launches top court’s AI-driven research portal | India News - The Indian Express> accessed 08 Sep 2024.

⁵⁶ <Anoppi project - Ministry of Justice (oikeusministerio.fi)> accessed 07.Sep 2024.

⁵⁷ Laptev and Feyzrakhmanova, (n 40) 3.

⁵⁸ Jasper Ulenaers, ‘The Impact of Artificial Intelligence on the Right to a Fair Trial: Towards a Robot Judge?’ (2020) 11(2) Asian Journal of Law and Economics 1,16.

⁵⁹ UYAP bakımından “e-Adalet” sistemlerinde veri koruma gerekliliklerinin arttığı söylenebilir. Böyle bir sistemde kişisel verilerin korunması hakkında ciddi tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bu bağlamda, standart veri koruma normlarının kabul edilmesi yeterli olmayacaktır. Elektronik ortamda işlenen veriler açısından standart uygulamayı aşan hukukî ve teknik koruma tedbirlerinin alınması önem arz etmektedir (S. Hilal Üçüncü, Medeni Yargılama Hukukunda Kişisel Verilerin ve Sırların Korunması (On İki Levha Yayıncılık 2019) 336.

ğında, söz konusu sistemin eksiksiz işlemesi şu an için mümkün görülmemektedir.

Aynı şekilde, yapay zekâ, araçların, gerçeklerin ve hesaplamaların⁶⁰ doğrulanmasında kullanılabilir, diğer davalarla ilgili danışmanlık sağlamak için önceki davalardan alınan kararların değerlendirilmesinde yardımcı olabilir⁶¹. Mesela, benzer davalarda tazminat miktarının hesaplanmasında referans olarak kullanılmak üzere, tarafları ve hâkimleri hükmedilen meblağlar hakkında bilgilendirmek amacıyla, fiziksel zararın tazminine ilişkin dava metinlerinden veri toplayan bir algoritmanın geliştirilmesine Fransız Adalet Bakanlığı tarafından izin vermiştir⁶². Bu uygulama, taraflarca talep edilen ve teklif edilen meblağların yanı sıra mahkeme tarafından mağdurlara tahsis edilen tazminatı da karar metninde tespit etmeye çalışmıştır. Bu bağlamda bilhassa, yapay zekâ destekli bilgi sistemlerinin yargısal süreçte kullanılması, belge analizi yapılması, belgelerin incelenmesi ve yargılamada yararlı olanların işaretlenmesi, benzer davalarda davalarla ilgili danışmanlık sağlamak için önceki davalardan alınan kararların değerlendirilmesi, yargılama öncesi aşamada müvekkillerle durum tespiti yapılması gibi hususlarda yargılamanın süjelerine yardımcı olmayı amaçlamaktadır⁶³.

Bununla birlikte, 2017 yılında Douai ve Rennes bölgelerindeki iki ayrı Fransız Temyiz Mahkemesi “*Predictice*” adlı bir yapay zekâ yazılımını işinin kıdem tazminatının hesaplanması, boşanmanın mali sonuçları ve komşuluk hukukundan doğan uyuşmazlıklar bakımından test ettikten sonra Fransa Adalet Bakanlığı, uygulamanın hâkimlerin karar verme sürecine herhangi bir katma değer sağlamadığı sonucuna varmıştır⁶⁴. Verdiğimiz bu örnek her ne kadar yargısal süreçte hesaplamalar bakımından yapay zekâ kullanımının olumlu bir etkisi olmadığı izlenimini taşımaktaysa da sistemin geliştirilmesi ve hataların ortadan kaldırılması ihtimalinde, yargısal sürecin işleyişine olumlu katkı sunmaya elverişlidir. Bilhassa doğru işleyen bir yapay zekânın yargılamada hesaplama yapılmasında kullanılması, insan hataları yapılması ihtimalini de en aza indirmeye yardımcı olabilir. Böylece yargısal kesinliğe erişim ve kararın kesinleşme sürecinin kısılmasına katkı sunması sayesinde,

⁶⁰ İngiltere’de görülen bir davada eşlerin finansal durumları hesaplanırken, kullanılan yapay zekâ programının yanlış hesaplama yaptığı tespit edilmiştir. Buna göre, fark edilmeyen küçük bir hata nedeniyle, Nisan 2011 ile Ocak 2012 ve Nisan 2014 ile Aralık 2015 arasında 3.638 davada yanlış hesaplama yapılmış ve 2.200’den fazla vakada yanlış kararlar verilmiştir (A. Dory, Reiling, ‘Courts and Artificial Intelligence’ (2020) 11(2) International Journal for Court Administration 1, 7).

⁶¹ Heikkinen (n 22) 24. Tazminata ilişkin hesaplamalarda dijital programların kullanılmasının ayrıca bilirkişiye başvurma gerekliliğini ortadan kaldırarak zaman ve emekten tasarruf edilmesine katkı sunacağı belirtilmektedir (Özekes (n43) 27).

⁶² Terzidou (n 42) 158.

⁶³ Heikkinen (n 22) 13; Terzidou (n 42) 156, 157; Dymitruk (n 47) 37. Fransa’da, yapay zekâ aracılığıyla tam otomatik karar verme görevinin insan hâkimlerde olduğu kabul edilmekte ve bu sistemlerin yalnızca mahkeme belgelerini analiz etmek, hukuk kurallarını ve uygun yargı içtihatlarını seçmek için yardımcı bir araç olarak kullanılması gerektiği belirtilmektedir (Laptev and Feyzrakhmanova, (n 40) 5).

⁶⁴ Bilgin (n 47) 413.

makûl sürede yargılama yapılmasını destekleyebilir⁶⁵. Entegre çalışan ve yapay zekânın desteklediği bir süreçse, hukukî korumaya erişim noktasında iyileşmeleri beraberinde getirecektir.

Almanya’da, temelini Alman Federal Anayasa Mahkemesi kararlarından oluşan gerekçe yapılarının otomatik olarak tanımlanmasına, analiz edilmesine ve önerilmesine hizmet etmek üzere bir yazılım prototipi niteliğindeki “*Argumentum*” adlı yapay zekâ projesi yürütülmektedir. Zira güçlü ve ikna edici gerekçelerin geliştirilmesi ve mevcut argümantasyon yapılarının analiz edilmesi, özellikle hukuk alanında önemlidir. Yargılama sürecinde argümantasyon faaliyetlerinin entelektüel bir çaba ile çok fazla bilgi gerektirdiği dikkate alındığında, bu derece yoğun bilgi ve zaman gerektiren bir görevin yapay zekâ ile desteklenmesi fikri bu projenin çıkış noktası olmuştur. Özellikle yargılama alanında önem taşıyan güçlü argümanların geliştirilmesine ve mevcut gerekçe yapılarının analiz edilmesine, gerekçe yapılarının otomatik olarak tanımlanmasına, analiz edilmesine ve önerilmesine hizmet etmesi sağlanmaya çalışılmaktadır⁶⁶.

Yapay zekânın, doküman incelemede, belge analiz etmekte, evrak tanımada kullanılması; insan emeğinin azalmasına ve uzun zaman harcamaya gerek kalmadan milyonlarca belgenin, ticarî sır, gizlilik, mahremiyet ihlâli gibi endişeleri bertaraf edecek şekilde kullanımı, hızlı ve ucuz şekilde incelenmesine hizmet ederek, ilgisi bulunan dokümanların analizinin yapılmasını mümkün kılacaktır⁶⁷. Dolayısıyla, yapay zekâ sistemlerinin, bütün yargı içtihatlarını ve doktriner metinleri taramak suretiyle, uyumsuzlukla ilgisi bulunanları araştırıp bulma işini, insanlara nazaran çok daha süratli tamamlamak suretiyle daha nitelikli bir hazırlık yapılmasına da katkı sağlayacaktır. Bu ise, zamandan tasarruf edilmesine imkân sunacaktır.

Yargılamayla ilgili bilgilerin, belgelerin toplanması, bunların tasnif edilmesi, uyumsuzlukla ilgili bulunan içtihatların veya diğer ilişkili belgelerin büyük veri tabanlarından taranıp bulunması aşamasında yapay zekâdan yararlanılması, bunlara erişim noktasında kapasite ve hız açısından daha etkili olabilmekle⁶⁸ birlikte, bu süreç yalnızca ilişkili davaların veya belgelerin toplanması olarak düşünülmemelidir. Zira hukukî araştırma yapmada gerekli olan uzmanlık bilhassa münferit bilgi parçaları arasında bağlantı kurmayı ve bu bilgilerin birbirine bağlanmasını (ilişkilendirilmesini) ve yapılandırılmasını da gerektirmektedir⁶⁹. Bunun ise, hukukî araştırmanın ve en azından bir miktar ilişkili olan bilgi ve belgelerle alakalı karar verme yetkisinden feragat edilmesi (vazgeçilmesi) sonucunu beraberinde getirdiği

⁶⁵ Heikkinen (n 22) 42; Ulenaers (n 52) 14; Dymitruk (n 47) 37.

⁶⁶ Seda Yağmur Sümer, ‘Ceza Yargılamasının Geleceği: Robot Hakim’ (2021) 23(29) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1543, 1563; Bilgin (n 47) 414.

⁶⁷ Bilgin (n 47) 410; Sümer (n 59) 1559.

⁶⁸ Heikkinen (n 22) 26; Terzidou (n 42) 156, 157; Yılmaz (n 47) 403,404; Özkes (n 43) 23.

⁶⁹ Buocz (n 44) 51; Heikkinen (n 22) 25,26.

belirtilmektedir⁷⁰. Burada her ne kadar bilgi ve belgelerle alakalı ilişki kurma yetkisi yapay zekâda olacaksa da onun ilişki kurduğu bilgi ve belgelerle elde ettiği çıktıların kontrol edilmesi yetkisi ve görevi (işlevi) hala bir hâkimde olacak şekilde kullanılması ihtimalinde, söz konusu çekincenin de önlenmesi mümkündür.

Günümüzde hâlihazırda hukukî araştırmaların çoğunun sofistike algoritmalar aracılığıyla arama yapılabilen çevrimiçi farklı hukuk veri tabanları aracılığıyla yapıldığı düşünüldüğünde, sürekli değişen veri setlerinin algoritmanın parametreleri her zaman aynı olsa bile, onu çok karmaşık ve neredeyse öngörülemez hale getirebilmesi de ihtimal dahilindedir⁷¹. ABD’de de bir hukuk davasında, davacı tarafın avukatı ChatGPT 4.0 kullanarak bulduğu bir içtihadı mahkemeye sunmuş, davalı tarafın böyle bir içtihadın var olmadığına ilişkin itirazı üzerine mahkeme tarafından ChatGPT 4.0 sorgulanmıştır⁷². Yapılan sorgulama sonucunda, ChatGPT 4.0 “hiç var olmasalar da bu davaları arşivlerde bulunduğunu” iddia etmiştir⁷³. Bu örnekte olduğu gibi yapay zekânın bu şekilde, var olmayan bir içtihat veya delil yaratması ihtimali her zaman bulunmaktadır. Böyle bir ihtimalse, beraberinde yanlış karar verilmesini ve buna bağlı olarak da yargılama sürenin uzamasını beraberinde getirecektir. Makûl sürenin aşılmaması ve adil bir yargılama yapılarak doğru bir kararın verilebilmesini temin etme amacıyla, yapay zekânın ilgili bilgilerin, belgelerin toplanması, bunların tasnif edilmesi, uyumsuzlukla alakalı içtihatların⁷⁴ veya diğer ilişkili belgelerin büyük veri tabanlarından taranıp bulunması aşamasında, söz konusu bilgi ve verileri onaylı (güvenli) kaynaklardan elde etmesine yönelik önlemler alınması ve tüm sürecin de izlenebilir (denetlenebilir) olmasının sağlanması büyük önem arz etmektedir⁷⁵.

Yargısal süreçte, standartlaştırılmış belgelerin oluşturulmasına hizmet edecek belge üretim sistemlerinin kullanılması da mümkündür. Özellikle hukuk firmaları tarafından hâlihazırda yaygın olarak çeşitli çevrimiçi platformlar bu amaçla kullanılmaktadır. Yakın gelecekte daha hızlı karar verilmesini sağlamak amacıyla, karar-

⁷⁰ Buocz (n 44) 51; Heikkinen (n 22) 26.

⁷¹ Buocz (n 44) 52.

⁷² ChatGPT 4.0 başka bir örnekte, sisteme sorulan aynı sorulara art arda farklı cevaplar vermiştir. Bunun ise “kullanımlarının insan haklarını riske attığına” dikkat çekilmiştir (Simona Franguloiu, ‘Principles for the Use of Artificial Intelligence (Ai) in the Judiciary as derived from the European Ethics Charter. Justice Efficiency and Limitations’ (2023) 16 (65) Bulletin of the Transilvania University of Braşov 39, 41, 42). Ocak 2024’te yapılan yeni bir araştırma, ChatGPT 3.5 ile %69 oranında “hukukî halüsinasyonların” meydana geldiğini ortaya koymuştur (Egidija Tamošiūnienė, Žilvinas Terebeiza and Artur Doržinkevič, ‘The Possibility of Applying Artificial Intelligence In The Delivery of Justice by Courts’ (2024) 17(1) Baltic Journal of Law & Politics 207, 215).

⁷³ Franguloiu (n 65) 41.

⁷⁴ Hukukî veri tabanlarının arama algoritmalarının genellikle ticarî sır niteliğinde oluşu, onun şeffaflıktan yoksun olmasına yol açabilecektir (Buocz (n 44) 52; Heikkinen (n 22) 26).

⁷⁵ Franguloiu (n 65) 44. Yargılamanın niteliği gereği özellikle “doğruluk” ve “güvenilirlik” ile bir değer ortaya çıkarmak yargısal süreç bakımından önemlidir (Özekes (n69) 23).

ların bir kısmını veya en azından karar taslaklarını üretme açısından hâkimlerin de bu sistemlerden yararlanma imkânına sahip olacağı belirtilmektedir⁷⁶. Bu şekilde, doküman otomasyonu yahut belge üretim sistemi kullanılması, yargılama sürecinin kısılmasına da yardım edecek niteliktedir.

Yargılamanın ilerlemesine yardımcı olarak, tarafların duruşmadaki sözlü beyanlarını doğal dil işleme (Natural Language Processing- NLP) ve ses analizi yoluyla tutanağa aktaran, tensip zaptı hazırlayabilen, yüz tanıma teknolojisi sayesinde elektronik duruşmaya katılanların kimlik doğrulamalarını yapabilen, yemin veya ikrar beyanlarında kişinin beden dili, jest, mimiklerini analiz edebilen yapay zekâ modelleri de düşünülebilir⁷⁷. Sözlü beyanların doğal dil işleme ve ses analizi yoluyla tutanağa aktarılmasına yarayan yapay zekâlı kâtipleri Macaristan'da⁷⁸ kullanılmaktadır. Benzer şekilde, Estonya'da SALME aracılığıyla konuşma, tanıma ve transkripsiyon yöntemi kullanılmaktadır⁷⁹. Ayrıca Estonya'da, mahkeme kararlarının anonimleştirilmesinde kullanılmak üzere yapay zekâ modelleri üzerinde çalışılmaktadır⁸⁰. Türkiye'de de bir dikte programının UYAP'a entegre edilerek adli dokümantasyon süreçlerinin etkinliğinin artırılmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir⁸¹. Böylece bir yandan zabıt kâtiplerinin iş yükü azaltılırken bir yandan da duruşmalardaki sözlü beyanların tutanağa geçirilmesinde karşılaşılabilecek hataların asgariye indirmesi hedeflenmektedir. Bu anlamda, yargılama sırasında kararları ve duruşma tutanaklarını otomatik olarak metne dönüştüren, kısaltmaları ve hukuk kurallarına yapılan atıfları dahi tespit eden, konuşma tanıma ve transkripsiyon sistemleri kullanılarak yargı görevlilerinin (kalemin) zamandan tasarruf etmelerine yardımcı olmak suretiyle, bunlar için harcadıkları zamanı diğer iş ve işlemleri yapmaya harcamalarına imkân sağlayarak yargılamanın hızlanmasına katkı sunulması

⁷⁶ Bilgin (n 47) 410; Yılmaz (n 47) 404.

⁷⁷ Laptev and Feyzrakhmanova, (n 40) 6; Bilgin (n 47) 410. Rusya'daysa, şu anda, yapay zekâ teknolojileri Rus yargı sisteminde yaygın olarak kullanılmamakla birlikte, "*Rusya Federasyonu'nda Yapay Zekânın Geliştirilmesi Hakkında*" Kararnamesi ile 2030 yılına kadar olan dönem için "*Yapay Zekânın Geliştirilmesi Ulusal Stratejisi*" belirlenmiştir. Strateji planında, Web konferansı teknolojisini kullanarak bir duruşmaya katılma, duruşmada bir katılımcının yüz ve sesle biyometrik kimlik doğrulamasının sağlanması, usûlî belge metninin ve dava materyallerinin analizine dayalı olarak taslak yargı işlemlerinin otomatik olarak oluşturulması yer almaktadır (Laptev and Feyzrakhmanova, (n 40) 5).

⁷⁸ <Speech recognition and transcription software | Courts of Hungary (birosag.hu)> accessed 20 Sep 2024.

⁷⁹ <Estonian Courts Shift To Automated Transcription With Salme> accessed 20 Sep 2024.

⁸⁰ <Estonia does not develop AI Judge | Justiitsministeerium> accessed 21 Sep 2024.

⁸¹ Servet Gül, "Yargıda Yapay Zeka ve Büyük Veri Teknolojileri" in "21. Yüzyılda İdare ve İdari Yargılama Hukukunun Gelişimi" Sempozyumu, 10.05.2024, (<21. Yüzyılda İdare ve İdari Yargılama Hukukunun Gelişimi Sempozyumu - 2. Oturum (10.05.2024)> accessed 20 Sep 2024). UYAP'ta belge hazırlama süreçlerinde sesin yazıya çevrilmesini sağlayacak "*Söyle Yazsın*" yapay zekâ uygulaması ile avukat ve vatandaş portalda yargısal süreçler hakkında bilgi sunacak akıllı asistan ve kılavuz yapay zekâ uygulamalarının geliştirilmesine de devam edilmektedir (Birtane (n 48) 256).

mümkündür⁸². Aynı şekilde, yapay zekâ destekli eşzamanlı çeviri uygulamalarının yargılamada kullanılması, bireylerin dil eksikliği sebebiyle doğrudan mahkemeye başvurma konusunda yaşadıkları/yaşayabilecekleri tereddütleri giderilebilecektir. Çeviri yapabilen yapay zekânın da mahkemede kullanımı sayesinde ayrıca çeviri için zaman harcanarak masraf yapılmasının önüne geçilmesi de sağlanabilecektir⁸³.

Yapay zekânın, ayrıca yargılamaya katılan kişilerin mahkemede yaptığı konuşmalarının duygusal ve psikolojik bileşenlerini de tanıyabilecek şekilde kullanılabileceği ifade edilmektedir. Bu sistemde, rapor edilen bilgilerin güvenilirliğini değerlendirmek için teknolojik bir psikofizyolojik araştırma aracı olarak yapay zekânın kullanılması öngörülmektedir. Bu kullanım yoluyla, insan hâkimin, yargılamada beyanda bulunan kişilerin davranışlarındaki bütünlüğü anlamasına ve farkındalığının artmasına imkân sağlanabileceği ve böylece hâkimin karar verme sürecine katkıda bulunulabileceği belirtilmektedir. Buna benzer bir sistemin ABD’de hâlihazırda geliştirildiği; yüz ifadeleri, ses tonu ve diğer parametrelerdeki değişikliklere dayanarak vakaların %92 oranında bir doğrulukla video kayıtlarından yalan yere yemin etmeyi tespit ettiği ifade edilmektedir⁸⁴. Ayrıca Mart 2019’da Çin vatandaşları, kimlik belirleme sürecinde bir katılımcının yüzünü tanıyan ve beyanlar ve deliller sunarken elektronik imzanın kullanılmasına imkân sunan bir sistemi hayata geçirmiştir. Eylül 2019’daysa Pekin İnternet Mahkemesi, “*akıllı bir çevrimiçi mahkeme*” oluşturulmasına ilişkin hükümleri içeren İnternet Teknolojilerinin Yargı Uygulamasında Uygulanmasına İlişkin bir Beyaz Kitap yayınlamıştır. Beyaz Kitap’ta, mahkemelerin, tarafların kimliğini doğrulamak için yüz tanıma teknolojisi ve mahkeme kararını otomatik olarak vermek için makine öğrenimi teknolojisi de dahil olmak üzere, adalet yönetiminde çeşitli teknolojileri (esas olarak yapay zekâ ile ilgili) nasıl kullanılacağını açıklamıştır⁸⁵.

Çin Halk Cumhuriyeti’nde yargı sistemini rahatlatmak ve iş yükünü hafifletmek amacıyla yapay zekâyâ dayalı “*Intelligent Trial 1.0*” adlı uygulama ile hâkimlerin yargısal materyalleri gözden geçirmesine, bağımsız olarak elektronik mahkeme dosyaları ve dava materyalleri oluşturmasına hizmet edilmektedir⁸⁶. Söz konusu uygulama belgelerin otomatik olarak işlenip bilişim yargı ağına kaydedilmesine ve işlenen belgelerdeki veriler doğrultusunda, ihtiyaca göre iddianame, tensip zaptı, ilmühaber, müzekkere vb. yeni belgelerin otomatikman oluşturulmasına yardımcı olmak için mahkemelerde kullanılmaktadır. Böylece zamandan tasarruf edilmek suretiyle mahkemelerin iş yükü azaltılmaktadır.

⁸² Terzidou (n 42) 158, 160; Laptev and Feyzrakhmanova, (n 40). 6.

⁸³ Benzer yönde bkz. Hakan Hasırcı, ‘Medeni Usul Hukukunda Yapay Zekâ’ Erdem Büyüksağış (ed), *Hukuk Perspektifinden Yapay Zeka*, (On İki Levha 2022) 399, 406.

⁸⁴ Laptev and Feyzrakhmanova, (n 40) 6.

⁸⁵ <WhitePaperontheApplicationofInternetTechnologyinJudicialPractice.pdf> accessed 29 Sep 2024.

⁸⁶ <Bir yapay zekâ mahkemede bir yargıcın yerini alabilir mi? | Dünya Hükümet Zirvesi> accessed 24 Sep2024.

Makûl sürede yargılama yapılmasını desteklemek amacıyla yapay zekânın mahkemeye yapılan başvuruları bir örüntü (patern) tanıma mekanizması yardımıyla sınıflandırması da düşünülebilir. Bilhassa, uyuşmazlığın esastan incelenmesini engelleyebilecek hususların yargılama başlamadan önce tespit edilmesini sağlayan bir yapay zekâ, mahkemelerin iş yükünün hafifletilmesine yardımcı olabilir. Bu sayede mahkemenin yalnızca esastan incelenebilecek uyuşmazlıklara odaklanmasına hizmet edilebilir. Uyuşmazlığın esastan incelenmesine engel olan hususlar hakkında mahkemede gereksiz zaman harcanmasının önüne geçilmesi sayesinde, mahkemelerin daha verimli çalışmasının da önü açılabilir. Brezilya’da *VICTOR* projesi⁸⁷, Brezilya Yüksek Mahkemesi’ne (Brazilian Supreme Court) yapılan başvuruların bir örüntü tanıma mekanizması yardımıyla sınıflandırılmasını amaçlamaktadır. Buna göre, başvuruları karara bağlamak için ayrı bir kabul edilebilirlik testi uygulanmakta ve başvurular ancak kabul edilebilirlik testine uygun bulunursa, mahkeme tarafından esastan değerlendirmeye alınmaya çalışılmaktadır⁸⁸. 2018 yılına kadar Victor tarafından alınan kararların %85 oranında doğruluk payına sahip olduğu, yani vakaların yanlış bir şekilde ele alınma ihtimalinin %15 olduğu belirtilmekle birlikte, bu sonuçların bazı vatandaşların haklarına zarar verebileceği de ifade edilmektedir. Yargısal süreçte, hataya yer olmadığı göz önünde bulundurulduğunda, taramaya yapay zekâ kararlarının bir profesyonel tarafından onaylanması gibi doğrulama adımının eklenebileceği belirtilmektedir⁸⁹. Türkiye’deyse, istinafa başvurulduğunda yanlış daireye gönderilen dosyalar sebebiyle yargılamanın uzamasını engellemeye yönelik UYAP’ta hukuk mahkemelerinde en çok aidiyet kararı verilen konular esas alınarak yapay zekâ modeli geliştirilmiş ve bu model sayesinde dosyanın iş bölümüne uygun olarak doğru daireye gönderilmesi konusunda %88 oranında isabet sağlandığı görülmüştür⁹⁰.

Yapay zekâ, yargısal süreçte, mahkemeye sunulan delillerin analiz edilmesinde de kullanılabilir. Burada yapay zekâ, bir davada taraflarca atıfta bulunan belgelerin kontrolünü gerçekleştirmek veya delillerle ilgili doğrudan sonuç içermeyecek şekilde analiz yapmakta kullanılabilir⁹¹. Böylece yapay zekâ, mahkeme ve uyuşmazlığın taraflarına delil incelemesini basitleştirmekte yardımcı olabilecektir. Böyle bir

⁸⁷ <<http://dria.unb.br/teste-top/projeto-victor-stf-unb>> accessed 08 Sep 2024). Wesley Gomes de Sousa, Rafael Antunes Fidelis, Paulo Henrique De Souza Bermejo, Ana Gersica Da Silva Gonçalves, and Bruno De Souza Melo, ‘Artificial intelligence and speedy trial in the judiciary: Myth, reality or need? A case study in the Brazilian Supreme Court (STF)’ (2022) 39(1) Government Information Quarterly 1, 6.

⁸⁸ Gomes de Sousa, Fidelis, De Souza Bermejo, Da Silva Gonçalves and De Souza Melo (n 78) 7.

⁸⁹ *Ibid.*, 7. Benzer yönde Özkes (n 43) 31.

⁹⁰ Gül, “Yargıda Yapay Zeka ve Büyük Veri Teknolojileri” in “21. Yüzyılda İdare ve İdari Yargılama Hukukunun Gelişimi” Sempozyumu, 10.05.2024, (<21. Yüzyılda İdare ve İdari Yargılama Hukukunun Gelişimi Sempozyumu - 2. Oturum (10.05.2024)> accessed 20 Sep 2024); Birtane (n48) 255.

⁹¹ Laptev and Feyzrakhmanova, (n 40) 7.

sistemin kabulü durumunda, taraflara yapay zekânın sunduğu delil analizine ilişkin rapora itiraz etme hakkının verilmesi, hukukî dinlenilme hakkı ve adil yargılanma hakkına uygun olacaktır. Çin’de Hangzhou İnternet Mahkemesi, blok zinciri, yapay zekâ, büyük veri ve bulut bilişim teknolojilerini benimseyen akıllı bir delil analiz sistemini (an intelligent evidence analysis system), mahkeme sisteminde delillerin toplanması, tanımlanması ve bilişim yargı ağına aktarılmasında kullanmaktadır⁹². Böylece delil niteliğindeki pek çok belgenin elektronik olarak işlenmesi aşamasında verilerin kaybolma, değiştirilme ya da yönlendirilme olasılığı da ortadan kaldırılmaktadır. Bu sistem, online satış kaynaklı tüketici uyuşmazlıkları, e-ticaretten doğan ürün sorumluluğu gibi küçük ölçekli uyuşmazlıkların çözümünde kullanılmakta ve taraflarca sunulan elektronik delillerin analiz edilip karşılaştırılmasıyla bir delil listesine dönüştürmektedir⁹³. Sistem, ilgili bilgileri sıralayıp sınıflandırdıktan sonra, mahkemede hâkimin değerlendirmesi için delilleri görsel olarak sunmakta ve hâkimin uyuşmazlıkla alakalı karar vermesine yardımcı olmaktadır. Bu gelişmenin, en azından elektronik delillerin insan bilirkişisi tarafından değerlendirilmesi için geçecek süreyi en aza indirecek nitelikte olması sebebiyle, makûl sürede yargılama yapılmasını destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

Tüm bunların yanı sıra, mahkeme düzeyinde tespit edilen dava kategorilerine göre, istatistiksel olarak mahkeme işlemlerinin süresinin değerlendirilebilmesi ve her mahkemede yürütülen işlemlerin mahkeme tarafından kayıt altına alınmasına yönelik çalışmalarda yapay zekânın kullanılması, mahkemelerde verimliliği sağlama noktasında yararlı olabilir⁹⁴. Bu yapılırken de bir takvim yılı gibi belirli bir zaman diliminde tamamlanmış davalarla görülmeyi bekleyen davalar izlenerek, bunlar hakkındaki veriler de sürelerine göre sınıflandırılmalıdır. Davalar da hem bu süreler göre hem de yapılan işlemlerin süresine göre bir değerlendirmeye tabi tutulmalı ve süreler de kendi içinde ayrıca değerlendirilmelidir⁹⁵. Yapay zekânın bu kullanımı yargılamada, hangi mahkemelerde daha fazla gecikme olduğunu, bu gecikmelerin süresini ve sebeplerini ortaya çıkarmakta da faydalı olabilir⁹⁶. Böylece yapay zekâ tarafından tespit edilen gecikme sebepleri yetkili makamlar tarafından

⁹² Çin Yüksek Mahkemesi tarafından yayınlanan bir raporda, yapay zekâ destekli büyük veri, bulut bilişim, blokzincir gibi uygulamalarla, duruşmalarda ses tanıma, dijitalleştirilmiş delil ikamesi, otomatik belge doğrulama, eşzamanlı e-dosya oluşturma, yapay zekâ destekli vakıa yönetimi gibi modüller uygulanarak hukuken geçerli delil elde edilebileceğine vurgu yapılmıştır (Erdem Doğan, *Yapay Zekânın Hukuki Statüsü ve Sorumluluğu*, (1. Bası, Seçkin 2022) 88; Laptev and Feyzrakhmanova, (n 40) 3; Bilgin (n 47) 414.

⁹³ <Blockchain Çin’in İnternet Mahkemelerinde Elektronik Kanıtlarla Buluştuğunda - China Justice Observer> accessed 07 Sep 2024); Gizem Gültekin Varkonyi, *Robot Yargıçlar, Teknolojinin Yargıdaki Geleceği, Fırsatlar ve Riskler*, (1. Bası, Seçkin 2022) 29; Laptev and Feyzrakhmanova, (n 40) 3; Bilgin (n 47) 414.

⁹⁴ Karahan (n 3) 65.

⁹⁵ *Ibid*, 65.

⁹⁶ Terzidou (n 42) 160; Ulenaers (n 52) 11, 30.

dikkate alınarak, gecikmeleri önleyici (veya ortadan kaldırıcı) bir takım tedbir ve düzenlemeler yapılması sağlanabilir⁹⁷. Bu açıdan Türkiye’de 2017’de Soruşturma, Kovuşturma veya Yargılama Hedef Sürelerinin Belirlenmesi ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik yürürlüğe girmiştir. Bu kapsamda, Türkiye’de kullanılan dijital yargı platformu olarak ifade edebileceğimiz UYAP sisteminde her bir dava ya da soruşturma türü için öngörülen hedef süreler yargılamanın paydaşlarınca görülebilmektedir. UYAP’ta hedef süreler aşıldığında sistem uyarı vermektedir. Ayrıca her bir davanın duruşma ortalama süresi ve sayısı, bir dosyanın tebligatta geçen ortalama süresi, bir dosyanın bilirkişi incelemesinde geçirdiği ortalama süresi, mahkemeler arası hukukî yardım dosyalarının ortalama yerine getirilme süresi gibi istatistiki veriler bu sistem üzerinden elde edilecektir. Hedef süreyi aşan dosyalardaysa “*gecikme nedenleri girişi*” ekranına dosyanın gecikmesine ilişkin nedenler girilerek soruşturmaları ve yargılamaları uzatan nedenlerin bilimsel bir şekilde tespiti yapılarak çözüm önerileri üretilerek uzun süren yargılamaların önüne geçilmesi sağlanmaya çalışılacaktır.

Tüm bu örneklerden de anlaşılacağı üzere, yapay zekânın yargılama sürecinde yargının etkinliğini artıracak, maliyetleri azaltacak ve birikmiş davaların temizlenmesine hizmet edecek şekilde entegre kullanılması, daha fazla insanın mahkemeye erişim sağlamasına ve böylece adalete erişime hizmet edebileceği gibi mahkemelerin de zamandan ve emekten tasarruf etmesi suretiyle işlemlerinin hızlandırmasına, böylece de mahkemelerin verimliliğinin artmasını sağlayabilecektir⁹⁸. Gerekli denetim ve güvenliğin sağlanması koşuluyla yapay zekâ sistemlerinin yargılamada bu ve benzeri şekilde kullanımının yargılamaların makûl sürede tamamlanmasına hizmet edeceği söylenebilir.

B. Karar Tahmin Eden veya Karar Öneren Yapay Zekâ

Yapay zekâ mahkeme tarafından verilebilecek kararı (kararları) tahmin etmek veya uyumsuzlıkla ilgili karar önermek amacıyla da kullanılmaktadır. Yapay zekânın bu kullanımına tahmine dayalı yargılama (predictive justice models) denilmektedir. Tahmine dayalı yargılamayla belirli türdeki uyumsuzlıkların sonuçlarına ilişkin tahminlerde bulunmak amacıyla büyük miktardaki yargı kararının yapay zekâ teknolojisi tarafından analiz edilmesi anlatılmak istenmektedir⁹⁹. Dolayısıyla burada yapay zekâ esas itibarıyla, içtihatlardan hareketle makine öğrenmesi teknolojisini kullanarak, davayı gören hâkimin, davayı hangi hukukî gerekçeye dayanarak hangi olasılığa göre karara bağlayacağını önceden tahmin etmektedir¹⁰⁰. Bu bağlamda yapay zekâ, belli tip bir uyumsuzlıkla ilgili yargı kararlarının istatistiksel analizini

⁹⁷ Terzidou (n 42) 160.

⁹⁸ Ulenaers (n 52) 22, 30; Özkes (n 43) 41.

⁹⁹ CEPEJ, 74.

¹⁰⁰ CEPEJ, s. 29, 30; Heikkinen (n 22) 28; Yılmaz (n 47) 405; Bilgin (n 47) 410; Birtane (n48) 251.

ve değerlendirilmesini yaparak mahkeme tarafından verilebilecek muhtemel kararlar ilgili veri destekli tahminde (sonuç tahmininde) bulunmaktadır.

Yapay zekâ, tahminde bulunmak için ya dosya analizine ya da olgu analizine dayanmaktadır¹⁰¹. Esas itibarıyla, kullanıcı tarafından girilen kriterlere (her bir uyumsuzluk türüne özgü) dayalı olarak bir uyumsuzluğun her bir sonucu için başarı olasılığının grafik bir gösterimi sunulmaktadır¹⁰². Çoğu durumda sistemin amacı, farklı karar parametreleri arasındaki korelasyonları belirlemek ve makine öğrenimini kullanarak bir veya daha fazla model çıkarmak suretiyle, bu modeller çerçevesinde gelecekteki bir yargı kararını tahmin etmek veya öngörmektir. Amerika Birleşik Devletleri'nde, ilgili emsallere, hâkim kararlarına ve 400'den fazla mahkemeden gelen referans beyanlarına dayalı olarak bir davanın sonucunu belirlemeye yarayan yapay zekâyâ dayalı *Ravel Law* sistemi buna örnek olarak verilebilir¹⁰³.

Tahmine dayalı yapay zekânın yargılama öncesinde kullanımı, genellikle tarafların uyumsuzluğu yargıya taşınması ihtimalinde uyumsuzlukla alakalı mahkemenin verebileceği kararı (davanın başarı şansını) tahmin etmek için kullanımını ifade etmektedir¹⁰⁴. Bu kullanımda algoritma doğal dil işleme tekniklerini kullanmak suretiyle özellikle de eldeki davayla ilgili verilileri analiz edip çıkarmakta ve davanın sonucuna ilişkin bir tahminde bulunmaktadır. Bu kullanım şekli, davanın açılması halinde davanın başarı oranının da görülmesine hizmet edebileceğinden, bilhassa avukatların (veya tarafların) karar tahmininde bulunan bu sistemleri kullanmasının, onların gelecekteki iş pozisyonlarının önemli bir parçasını yerine getirmeye yardımcı olacağı belirtilmektedir¹⁰⁵. Ancak yapay zekânın yargılama öncesinde karar tahmin etmek için kullanımı, tarafların yapay zekânın verileri sonucunda başarı şansı düşük olan uyumsuzlukla ilgili yapay zekânın görüşüne dayanarak dava açmaktan vazgeçmeleri sonucuna da sebep olabilir. Hatta sistemin kusurlu eğitimi, sistemin

¹⁰¹ Bilgin (n 47) 410, 411.

¹⁰² CEPEJ, s. 30; Dana Remus and Frank S., Levy, 'Can Robots Be Lawyers? Computers, Lawyers, and the Practice of Law' 27.11.2016, 30, 31 (<Can Robots Be Lawyers? Computers, Lawyers, and the Practice of Law by Dana Remus, Frank S. Levy :: SSRN> accessed 1 Oct 2024); Bilgin (n 47) 410.

¹⁰³ Laptev and Feyzrahmanova, (n 40) 3. Türkiye'de Yargıtay'ın Kurumsal Kapasitesinin Güçlendirilmesi Projesi kapsamında yapay zekâ sistemi kullanılarak emsal kararların özetlerinin hızlı bir şekilde erişime sunulması hedeflenmektedir. Bu amaçla Yargıtay içtihatlarını yaygınlaştırmak için yapay zekâ destekli İtihat Merkezi kurulmuştur. Dava açılmadan önce ilgililerin emsal kararları değerlendirmesi ve davalarının başarı şansı olup olmadığını görebilmeleri sağlanmak istenmektedir (<Yargıtay - "Yargıtayın Kurumsal Kapasitesinin Güçlendirilmesi Projesi Kapanış Konferansı" Gerçekleştirildi> accessed 10 Oct 2024) Bu projenin yapay zekâ tahmine dayalı yapay zekâyâ örnek olabileceği söylenmektedir (Birtane (n48) 257).

¹⁰⁴ Heikkinen (n 22) 27; Ulenaers (n 52) 5.

¹⁰⁵ CEPEJ, s. 29; Yılmaz (n 47) 405; Remus and Levy (n 92) 30, 31. Yapay zekânın bu kullanımının, mahkemenin yapay zekânın tahmininden farklı bir karar vermesi hâlinde, kanun yolu aşamasında karara karşı hukukî gerekçe oluşturulmasında avukatlara yardımcı olacağı belirtilmektedir (Yılmaz (n 47) 405; Bilgin (n 47) 410).

öngörüsünün yanlış olmasına ve böylece bireylerin hak aramak için mahkemeye başvurmaktan caymasına sebebiyet verebilir¹⁰⁶. Her iki ihtimalde de hak arama özgürlüğünün ve mahkemeye erişim hakkının sekteye uğraması ihtimal dahilindedir.

2016 yılında Hollanda’da tam otomatik çözüm hizmeti sunmak üzere *Rechtswijzer* projesi ile yargıda ilk özel çevrimiçi mahkeme kurulmuştur. Bu sistemde, yapay zekâ boşanmaya ilişkin bazı konularda ve çevrimiçi alışıverişlerle ilgili şikayetlerde çözümler sunmaktadır. Sistem, kullanıcılara öncelikle talep konusuna göre, malî durumları veya çocukları hakkında kapsamlı anketler doldurtmaktadır. Daha sonra yapay zekâ, soruna ilişkin bir çözüm önerisi sunmaktadır. Yapay zekânın sunduğu çözüm önerilerinin, boşanma talepleri bakımından kullanıcılar tarafından sadece %5’inin reddedildiği yönündedir. Proje kapsamında şimdiye kadar salt açıkça hesaplanabilir değişkenler yardımıyla, taraflar arasındaki uyuşmazlıkların çözülebildiği görülmüştür¹⁰⁷. Bu sonuçlardan, belli tip uyuşmazlıklar bakımından yargının iş yükünün azaltılmasında ve böylece diğer uyuşmazlıklar bakımından yargılama faaliyetinin hızlanmasında kullanılmak suretiyle makûl sürede yargılama yapılmasına hizmet edilebileceği söylenebilir.

Tahmine dayalı yapay zekâ modellerinin tahminleriyle ilgili yapılan 2016 yılındaki bir deneyde, AİHS m. 3, m. 6 ve m. 8’le ilgili ihlâllere ilişkin AİHM’in yargı kararlarını ortalama %79 doğrulukla tahmin edebilmişken; 2020 yılında yapılan benzer bir deneydeyse, AİHM kararlarının dilini analiz ederek ihlâl olup olmadığını %75 doğrulukla tahmin edebilmiştir¹⁰⁸. Bu örnekler bir noktada tahmine dayalı yapay zekâ araçlarının dava sonuçlarını nispeten yüksek bir doğrulukla tahmin edebildiğini göstermektedir. Bu sonuçlardan hareketle, davaları hızlı bir şekilde belirlenmesi ve belirli şekilde kararlar verilmesine yol açan kalıpları ortaya koymak için kullanılabilirliği söylenebilir¹⁰⁹. Yapay zekânın bu şekilde kullanımı dahi, uyuşmazlığın çözüm sürecinin hızlanmasına katkı sağlayacak niteliktedir. Böyle bir sistemin davaların sınıflandırılmasına, önceliklendirilmesine ve içtihatlarla ortaya çıkan eğilimlerden de haberdar olunmasına ve bunun sonucu olarak da içtihatların yeknesaklaşmasına katkı sağlaması muhtemeldir¹¹⁰.

Bu tip yapay zekâ modellerinin, hukuk departmanları, sigortacılar ve avukatlar¹¹¹ tarafından mahkemeye gitmeden önce davanın sonucunu tahmin etmek için

¹⁰⁶ Terzidou (n 42) 159.

¹⁰⁷ Bilgin (n 47) 414.

¹⁰⁸ Ulenaers (n 52) 6.

¹⁰⁹ Nikolaos Aletras, Dimitrios Tsarapatsanis, Daniel Preotiuc-Pietro and Vasileios Lamos, ‘Predicting Judicial Decisions of the European Court of Human Rights: A Natural Language Processing Perspective’ (2016) 10 PeerJ Computer Science 1, 3; Ulenaers (n 52) 6.

¹¹⁰ Ulenaers (n 52) 6, 7; Gyuranecz, Krausz and Papp (n 43) 14.

¹¹¹ Avukatların bir davayı çözerken hukukî bilgiye dayalı sistemler tarafından otomatik olarak oluşturulan bir tavsiyeye nasıl tepki verdiklerini inceleyen psikolojik bir deneyde, avukatların, sistem tarafından sunulan argümantasyona odaklandıkları ve alternatif çözümleri göz ardı ettikleri; otoma-

kullanılmak üzere tasarlandığı ancak bunların, teorik olarak hâkimlere karar verme süreçlerinde yardımcı olmak üzere de kullanılabileceği belirtilmektedir¹¹². Dolayısıyla tahmine dayalı yapay zekâ, yargılama öncesinde uyuşmazlığın taraflarınca (ve avukatlarca) mahkemeye gitmeden önce davanın sonucunu tahmin etmek için tasarlanıp kullanılabileceği gibi hâkime yargılama sırasında karar vermesine yardımcı olmak üzere de kullanılabilir.

Davanın açılmasından sonra ise, yapay zekânın karar önermek için de kullanılması mümkündür. Burada yapay zekâ benzer olaylar hakkında mahkemenin daha önceki içtihatlarını esas almak suretiyle gerekli araştırmayı yapmakta ve bu araştırma sonucunda bir karar metni hazırlayarak hâkime bir karar önerisinde bulunmaktadır¹¹³. Bu kullanım şeklinde yapay zekâ, hâkimin söz konusu uyuşmazlıkta nasıl karar vermesi gerektiğiyle ilgili sadece bir öneride bulunmaktadır. Burada esas itibarıyla hâkimi bağlayıcı bir karardan bahsedilmemektedir. Dolayısıyla, yapay zekânın kararını hükme esas alıp almamak, tamamen hâkimin takdirindedir¹¹⁴. Hâkim yapay zekânın önerisini uyuşmazlığın çözümü için uygun bulursa buna göre karar vermekte veya karar taslağını revize etmekte yahut tümüyle görmezden gelerek önerilenden farklı bir karar vermekte serbesttir. İtalya’da Cenova Mahkemesi, belli davalarla ilgili mahkeme kararlarındaki hukukî gerekçelerin çıkarılması ve analizi için yapay zekâ sisteminin geliştirilmesi için “Öngörücü İçtihat” projesini başlatmıştır¹¹⁵. Ayrıca Çin’de “Yapay Zekâ (Robot) Hâkim” sistemiyle, dijitale aktarılmış milyonlarca veri ışığında algoritmalar aracılığıyla dosyaya sunulan delillerle birlikte somut uyuşmazlığı değerlendirip, davanın sonucu hakkında bir tahminde bulunabilen ve varılan bu tahminlerin de gerçek hâkimler tarafından istenirse hükme esas alınabildiği bir sistem kullanılmaktadır¹¹⁶.

tik olarak oluşturulan tavsiyenin doğruluğunu değerlendirmekte zorlandıkları görülmüştür. Ayrıca bu deneyde, sistemin tavsiyesini dikkatsizce kabul etmeye eğilimli oldukları da ortaya çıkmıştır. Tavsiyenin iki varlık (sistem ve insan) tarafından tavsiye edilmesi durumunda, katılımcılar, sistemin tavsiyesini “insan tavsiyelerinden daha objektif ve rasyonel olduğunu” düşünmüşlerdir (insanın tavsiyesi sisteminkiyile aynı olsa bile) (Dymitruk (n 47) 32).

¹¹² CEPEJ, s. 30. Rusya’da, 10 Ekim 2019 tarih ve 490 sayılı “Rusya Federasyonu’nda Yapay Zekânın Geliştirilmesi Hakkında” Kararname ile 2030 yılına kadar olan dönem için “Yapay Zekânın Geliştirilmesi Ulusal Stratejisi” belgesiyle yapay zekânın belgeleri ve dava materyallerinin analizine dayalı olarak taslakların otomatik olarak oluşturulmasına hizmet etmek amacıyla kullanılması öngörülmektedir. Bu sistemde yapay zekânın otomatik olarak kendi başına karar veremeyeceği; yalnızca hâkim için bir şablon hazırlayabileceği ve hâkimin de yapay zekânın hazırladığı şablonda uygun değişiklikleri yapabileceği öngörülmektedir (Laptev and Feyzrahmanova, (n 40) 5).

¹¹³ Heikkinen (n 22)27; Ulenaers (n 52) 5; Dymitruk (n 47) 30. Yapay zekânın bu kullanımının ceza hukuku uyuşmazlıklarından ziyade özel hukuk ve idare hukuku uyuşmazlıklarında daha iyi sonuçlar verebileceği belirtilmektedir (Birtane (n48) 251).

¹¹⁴ Ulenaers (n 52) 18; Yılmaz (n 47) 406; Bilgin (n 47) 411; Dymitruk (n 47) 29.

¹¹⁵ <Predictive Justice and Artificial Intelligence supporting judge’s decision-making in Genoa. Sant’Anna School and the Court of Genoa announce collaboration on computational analysis of the rulings | Scuola Superiore Sant’Anna (santannapisa.it)> accessed 23 Oct 2024.

¹¹⁶ Gültekin Varkonyi (n 83) 28; Bilgin (n 47) 414.

Bununla birlikte, söz konusu algoritmanın tahmin doğruluğu, alışılmışın dışında bir dava gündeme geldiğinde azalabilir. Zira algoritma sadece geçmiş davalara dayanarak sonucu tahmin etmektedir. Ayrıca, kararlar bir tutarsızlık örüntüsü gösterdiğinde de algoritmanın doğru tahminde bulunması güçleşecektir¹¹⁷. Her ne kadar yapay zekâ temelli karar verme, mahkemelerin yasal kesinliğini artırmaya ve tutarlı içtihatlar sağlayarak meşru beklentilerin korunmasını sağlayarak yargı sistemine yönelik güvenin tesis edilmesine yardımcı olabileceks¹¹⁸ de kendi içinde bazı tehlikeleri de bulunmaktadır. Eğer bir yapay zekâ istikrarlıysa ve benzer durumlarda aynı kararı veriyorsa, kararlarını genellikle hızlı olan ancak ilgili kanunların yeniden yazılması oldukça uzun zaman alan sosyal, ekonomik değişikliklere nasıl adapte edebilir? İstikrarın her zaman adil ya da doğru kararlarla örtüşmeyebileceğinden, buna dikkat edilmelidir. Ayrıca, içtihadın değiştirilmesi gerekliliği gündeme geldiğinde, insan denetimi ve müdahalesi gerekmektedir¹¹⁹. Benzer şekilde, tahmin araçlarına aşırı güvenmek ve verdikleri kararları sorgulamamak (denetlememek), yetkilileri konuyla alakalı düşünmekten alıkoyup uyumsuzluklara karşı körleşmeye sebep olabilir¹²⁰. Hatta hâkimlerin yapay zekânın çözüm önerisinden farklı bir karar vermesi halinde, verdikleri kararların daha fazla eleştiriye ve incelemeye maruz kalabileceği karşısında bilinçli ya da bilinçsiz olarak yapay zekânın kararını kendi kararlarına tercih etmelerine de yol açabilir¹²¹.

Yapay zekânın karar önermek için kullanımında, kararının gerekçesini ortaya koyabilme yeteneğinin bulunması gereklidir. Ancak yapay zekânın şeffaf olmayan doğası, gerekçeli bir karar hakkı için potansiyel olarak tehlike yaratabilir. Yapay zekâ düzgün çalışsa bile, eylemlerini açıklama (gerekçelendirme) yeteneğinden yoksun olması, sistemin karar sürecini anlamayı zorlaştıracığından, kullanıcılarının verilen kararın güvenilirliğinden şüphe etmesi ve gerekçeli karar hakkının ihlâl edilmesi sonucunu doğurur¹²². Zira sistem tarafından sunulan kararın gerekçesi, insanın sistem üzerinde kontrol sahibi olmasını ve sistem süreçlerinin güvenilirliğini ve sistem kararının doğruluğunu doğrulamayı sağlar. Adil yargılanma hakkının tam anlamıyla gerçekleştiğinden bahsedebilmek için, sistemin kararının nedenlerini bilmek, hem hukuk davalarının tam otomasyonu modelinde hem de yapay zekâ

¹¹⁷ Gyuranecz, Krausz and Papp (n 43) 4.

¹¹⁸ *Ibid*, 14.

¹¹⁹ *Ibid*, 14.

¹²⁰ Helga Molbæk-Steensig and Alexandre Quemy, 'Artificial Intelligence and Fair Trial Rights' in Alberto Quintavalla and Jeroen Temperman (eds), *Artificial Intelligence and Human Rights* (Oxford 2023) 265, 271. Hukuk dışında yürütülen deneysel psikolojik araştırmalar, insanların bilgi ve yeterliliklerine rağmen, genellikle doğruluğunu doğrulamadan yapay zekânın tavsiyelerine uymaya eğilimli olduklarını ortaya çıkarmıştır (Dymitruk (n 47) 31,32).

¹²¹ Crootof (n 1) 245; Dymitruk (n 47), s. 31. İnsanların kendi kararlarının kalitesini artırmak yerine karar verme sürecini azaltmak için bilgisayar sistemlerini kullanma eğiliminde olduklarını yapılan bir deneyde ortaya koymuştur (Dymitruk (n 47) 33).

¹²² Dymitruk (n 47) 40.

sistemini bir hâkimin destek aracı olarak kullanma modelinde gereklidir.

Yapay zekânın vereceği kararın denetimsiz (kontROLSÜZ) bırakılması ve hâkimin yapay zekânın bulduğu sonuca tereddütsüz güvenmesi, yargılamada olmazsa olmaz konumda bulunan somut olay bazında muhakeme yapılması işlevinin devre dışı kalmasına da sebep olabilir. Zira hâkimlik mesleği somut olay bağlamında araştırma, mantık, muhakeme, güçlü bir analiz ve kavrayış gibi çeşitli entelektüel ve sosyal becerileri gerektirmektedir. Yapay zekâyı karar verme sürecinde aşırı güvenmek muhakeme becerilerinin azalması riskini beraberinde getirebilir. Böylece, varılan sonuç da muhakemeden eksik saf istatistiksel hesaplamalara dayanan yargı kararı olarak değerlendirilmesine sebep olabilir¹²³. Oysa, yapay zekânın yargısal süreçte bağlayıcı olmayacak bir biçimde karar önermede kullanımı, yapay zekânın uyumsuzlukla alakalı verdiği kararın somut olay bakımından doğru ve uygulanabilir olup olmadığı noktasında insan hâkim tarafından denetlenmesini ve otomasyon yanlılığı ve hâkimin karar verme sürecinde vasıfsızlaştırılmasını engellemeye hizmet edebilecek niteliktedir¹²⁴. Böylece, hem adil karara ulaşma noktasında hâkimin karar alma sürecinde devre dışı kalması önlenebilecek hem de karar verme sürecinin kısılmasına yardımcı olmak suretiyle makûl sürede yargılama yapılmasına katkı sağlanabilecektir¹²⁵. Bu kullanımın, aynı zamanda kanunların uygulanmasının ön-görülebilirliğine ve mahkeme kararlarının yeknesaklaştırılmasına da hizmet etmesi kuvvetle muhtemeldir¹²⁶.

C. Karar Veren Yapay Zekâ

Yapay zekânın, uyumsuzlukların çözümünde özerk olarak karar vermekte kullanılması da bir seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır¹²⁷. Bu uygulama, uyumsuzluğu görüp karara bağlamakta, yapay zekâyı uyumsuzlukları özerk olarak karara bağlama yetkisini vermektedir. Burada, yargısal süreç en soyut ve basitleştirilmiş haliyle, bir hesaplama yöntemi olarak görülmekte ve karar alma sürecinde otomatik veri

¹²³ Ulenaers (n 52) 16; Tamošiūnienė, Terebeiza and Doržinkevič (n 65) 211. Benzer yönde bkz., Crotoft (n 1) 244.

¹²⁴ Terzidou (n 42) 166; Yılmaz (n 47) 406.

¹²⁵ Buocz (n 44) 55; Heikkinen (n 22) 29; Terzidou (n 42) 159; Ulenaers (n 52) 11,12.

¹²⁶ CEPEJ, s. 5; Buocz (n 44) 55; Heikkinen (n 22) 29; Terzidou (n 42) 159; Ulenaers (n 52) 11,12.

¹²⁷ Bu ihtimal, yakın bir gelecekte gerçekleşmeyecek teorik bir tartışma olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim halen hâkime karar verme süresinde yardımcı olan yapay zekâyı dahi tam olarak erişilmiş değildir. Ancak ileride böyle bir teknolojiye erişilmesi ihtimalinde, tarafların anayasa veya uluslararası sözleşmelerde yer alan yargılamaya ilişkin temel haklarının ihlâl edilmemesi için, yapay zekânın dâhil olacağı yargılamalarla ilgili adli süreçlerde başlangıçta açık ve kapsamlı olarak bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Bu çerçevede, yapay zekânın kararının bağlayıcı olup olmayacağı, farklı seçeneklerin bulunup bulunmadığı, tarafların mahkemeye erişim hakkına sahip olup olmadığı gibi hususlarda kullanıcılar açık ve anlaşılır bir şekilde bilgilendirilmelidir. Benzer şekilde, yapay zekâ tarafından bir dava öncesinde veya sırasında bir işlem yapılıyorsa kişi (taraflar) bununla ilgili de bilgilendirilmeli ve AİHS m. 6 kapsamında davasının doğrudan bir mahkeme tarafından görülebilmesi için gerekli itiraz hakkına da sahip olmalıdır (CEPEJ, 12).

işleme tekniklerinin kullanımının mümkün olduğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla kanunlar ve deliller hakkındaki bilgiler girdi olarak kabul edilmekte ve bu girdilerden de bir karar yani çıktı elde edilmesi gündeme gelmektedir¹²⁸.

Burada, insan hâkimin işiyle yapay zekânın işinin birbirinden ayrılması amaçlanmaktadır¹²⁹. Tarafların belli uyuşmazlıklar bakımından insan hâkime başvurmadan önce, yapay zekâya uyuşmazlığı getirmeleri öngörülmektedir. Billhassa basit uyuşmazlıkların çözümü tamamen yapay zekâya bırakılmak istenmektedir¹³⁰. Böylece hâkimin işi ile yapay zekânın işinin birbirinden ayrılması öngörülmektedir. Yapay zekâ hâkimine gidecek uyuşmazlıklar bağlamında, ilk adım olarak internet kaynaklı ve teknik yanı ağır basan konuların yahut bazı tüketici uyuşmazlıklarının düşünülebileceği söylenmektedir¹³¹. Bu yöntemde, taraflar, bir veri tabanına uyuşmazlığı ve uyuşmazlıkla ilgili belgeleri yükleyecek ve ardından yapay zekâ, kullanıcıların arşivlenmiş verilerini veya uyuşmazlıkla ilgili sorulara verdikleri yanıtları işleyip kodlanmış yasal kuralları veya içtihatları davaya uygulayarak bir karara varacaktır¹³². Uyuşmazlıkla alakalı karar verme işinin tamamen yapay zekâya bırakılması daha hızlı bir yargılama yapılmasını her ne kadar destekleyecekse de karar verme yetkisinin yapay zekâya devredilmesine yol açacaktır. Zira hâkimlerin, yapay zekânın vardığı sonuçlara körü körüne takip etmelerine de sebep olabilecektir¹³³. Ayrıca, yapay zekâ tarafından verilecek kararın hâkim tarafından onaylanması gerektiği savunulabilirse de bu da hâkimi karar verici olmaktan ziyade kararı tasdik edici bir konuma getirecektir¹³⁴.

Basit uyuşmazlıklarda bireyler hızlı, verimli ve ucuz bir süreçle taleplerinin karara bağlanmasını beklerlerken, daha karmaşık uyuşmazlıklardaysa görülüp duyulmak isteyecekleri varsayılmaktadır. Dolayısıyla yapay zekânın bu rutin (basit) davalarla daha karmaşık olan davalar arasında ayrım yapılmasında kullanılmasının mümkün olduğu; hatta yapay zekânın bu ayrımı yaptıktan sonra söz konusu rutin (basit) görevleri yerine getirebileceği ve daha karmaşık davaların da hâkim tara-

¹²⁸ Ulenaers (n 52) 4. AB, hâkimin yerine geçecek robot hâkimler olarak ifade edilen yapay zekâ sistemlerini uygun görmemektedir (Birtane (n48) 248). Birleşik Krallık da uygun ve nihai kararın yapay zekâ tarafından değil, bir insan tarafından verilmesi gerektiğine inandıklarından, karar verici otomatik sistemlerin kullanımına şüpheli yaklaşmaktadır (Laptev and Feyzrakhmanova, (n 40) 4).

¹²⁹ Buocz (n 44) 55; Heikkinen (n 22) 30.

¹³⁰ Buocz (n 44) 55; Heikkinen (n 22) 30.

¹³¹ Yılmaz (n 47) 407.

¹³² Estonya'nın € 7.000'ya kadar olan küçük uyuşmazlıkların karara bağlanması için bir algoritma tasarladığı doktrinde belirtilmiştir (Terzidou (n 42) 162; Ulenaers (n 52) 14; Bilgin (n 47) 413). Ancak Estonya Adalet Bakanlığı bu tür haberlerin yanıltıcı olabileceğini ve yapay zekâ hâkimi geliştirmediklerine ilişkin açıklamada bulunmuştur (<Estonia does not develop AI Judge | Justitsministerium> accessed 30 Oct 2024).

¹³³ Ulenaers (n 52) 10.

¹³⁴ Buocz (n 44) 55; Heikkinen (n 22) 29.

findan çözülmesinin sağlanabileceği belirtilmektedir¹³⁵. Böylece, bireylerin adalet sistemini daha adil, erişilebilir ve zaman kazandırıcı bir şekilde kullanımı sağlanabileceği gibi yargı çalışanlarına da makûl sürede yargılama yapabilme olanağı tanınabilecektir. Basit uyuşmazlıkların çözümünün yapay zekâyâ bırakılmasının, uyuşmazlık çözüm sürecinin çok daha hızlanmasına, daha doğru karar verilebilmesine ve böylece yargıda verimliliğin artırılmasına hizmet edeceği belirtilmektedir¹³⁶. Bu açıdan Çin’de Pekin, Guangzhou ve Hangzhou’da “*Internet Court*” adı verilen özel bir mahkeme oluşturulmuş ve bu mahkemelere çevrimiçi alışverişlerden, internet hizmetlerinin sağlanmasından kaynaklanan uyuşmazlıklar gibi bir dizi uyuşmazlığı çözme yetkisi verilmiştir¹³⁷.

Ancak bu yöntemin benimsenmesi beraberinde hukukun sadece belirli kanun hükümlerini içeren bir metin olarak ele alınması ve hukukî gerçekliğin yalnızca metinsel biçim yani bir dizi açık hüküm olarak ele alınması sonucunu da beraberinde getirebilecek niteliktedir. Hâkimin bilhassa vicdanî kanaatine göre karar veren kişi olma özelliği dikkate alındığında, bunun nasıl mümkün olacağı henüz belirsiz kalmaktadır¹³⁸. Dolayısıyla, bu yöntem esas itibarıyla, yapay zekânın hukukun şekilci bir uygulayıcısı¹³⁹ olma sonucunu beraberinde getirme riskini taşımaktadır. Zira hukukun uygulanması, belirli bir uyuşmazlıkla alakalı mekanik bir karar verme süreci olarak işlev görmemekte ve her bir uyuşmazlığın kendi özelinde değerlendirilmesini gerektirmektedir. Yasal metinlerdeki anlamsal örüntü de dikkate alındığında yapay zekânın bunları kavrayabilmesi sınırlı olacaktır¹⁴⁰. Ayrıca böyle bir ihtimalde,

¹³⁵ Ulenaers (n 52) 15; Gomes de Sousa, Fidelis, De Souza Bermejo, Da Silva Gonçalo and De Souza Melo (n 78) 10; Laptev and Feyzrakhmanova, (n 40) 2, 9.

¹³⁶ Buocz (n 44) 57; Heikkinen (n 22) 30; Ulenaers (n 52) 14.

¹³⁷ Laptev and Feyzrakhmanova, (n 40) 2. Burada görülen davaların ortalama 40 günde sonuçlandığı ve bu mahkemelerce verilen kararların yüzde 98’inin itiraz edilmeden kesinleştiği belirtilmektedir (Birtane (n48) 253).

¹³⁸ Hatta hâkimin vicdanî kanaate göre karar verdiği dikkate alındığında, (her ne kadar vicdanî kanaat manevi bir olgu olup delillerden tamamen bağımsız kullanılmayacaksa da) yapay zekânın yalnızca mantıksal bir anlayışla hareket etmesi ve aynı zamanda duygusal bir etkinliğinin henüz bulunmadığı dikkate alındığında, şu aşamada bu da bir sorun oluşturacaktır (Sümer (n 59) 1581,1582; Crootoof (n 1) 239; Özkes (n 43)37).

¹³⁹ Hukukun şekilci bir uygulama olmadığı hakkında bkz. *İlhan v Turkey* App no 22277/93 (ECHR 27 June 2000). Ayrıca Özkes (n 43) 29.

¹⁴⁰ Crootoof (n 1) 239; Yılmaz (n 47) 407. Hukuk kuralları algoritmaya çevrilebilirse de hukuk bilinci, ideoloji ve ilkeler aracılığıyla oluşturulan yargı organının takdir yetkisinin bilgisayar koduna çevrilemeyeceği belirtilmektedir (Laptev and Feyzrakhmanova, (n 40) 9). Ayrıca, yasal bir konunun belirlenmesinin tanımlanabilir bir faktörler kümesi olarak hizmet etmediği; karar verme sürecinde yapay zekâyı destekleyen verilerin doğru ve düzgün bir şekilde yapılandırılmadığı; daha önceden kararı veren insan hâkimlerin somut uyuşmazlıkla alakalı bireysel değerlendirmelerinin de karar üzerinde etkili olmasının yapay zekâ tarafından anlaşılamadığı; benzer uyuşmazlıklarla alakalı hâkimlerin farklı kararlar verebilmelerinin mümkün olduğu, dikkate alındığında, yapay zekânın yanlış sonuçlar üretmesine yol açabilecektir (Gomes de Sousa, Fidelis, De Souza Bermejo, Da Silva Gonçalo and De Souza Melo (n 78) 2).

yapay zekânın, karar verirken toplum vicdanını¹⁴¹ ve hatta takdir yetkisini¹⁴² gerektiren durumlarda takdir yetkisini nasıl kullanacağı da ayrı bir sorun oluşturacaktır¹⁴³.

Yapay zekânın da hata yapabilme ihtimali göz ardı edilmemelidir. Nitekim, yapay zekânın, karar verme sürecinde ortaya çıkabilecek algoritmik bazı sorun ve hatalar sebebiyle yanlış yahut önyargılı kararlar verebilmesi ihtimal dahilindedir¹⁴⁴. Yapay zekâ algoritmasında yaşanabilecek herhangi bir aksaklık veya kötü niyetli aktörlerin kasıtlı müdahalelerde bulunabilme ihtimali de dikkate alındığında, yapay zekâ tarafından verilen kararın hatalı olması mümkündür¹⁴⁵. Sistemde yaşanabilecek aksaklığın (hatanın) nerede meydana geldiğinin anlaşılabilmesi ve bu hatanın veya müdahalenin tespiti de derinlemesine bir incelemeyi gerektirecektir. Bu ise zaman alacak bir husustur. Dolayısıyla, bu ve benzeri durumlar, hak arayanlar bağlamında tehlikeli ve telafisi güç sonuçların doğmasına sebep olabileceği gibi makûl sürede yargılama yapılmasının uzamasına da sebep olabilir.

Bununla birlikte, yapay zekânın basit davalarda açık kuralları uygulamada insanlardan daha iyi performans gösterecek şekilde işlem yapacağından hareketle de onlar tarafından verilen kararların da nadiren bozulacağı öngörülmektedir¹⁴⁶. Ancak yapay zekânın işlemlerinin ve aldığı kararların denetlenmesinde insan faktörü göz ardı edilmemelidir¹⁴⁷. Burada yapay zekânın ilk derece mahkemesi hâkimi olarak görev yapması ve onun vereceği kararların da itiraza (kanun yoluna) tabi¹⁴⁸ olması bir yöntem olarak düşünülebilir¹⁴⁹. Böyle bir ihtimalde, taraflar uyuşmazlığı önce yapay zekâ hâkimin önüne getirirler ve sonrasında itiraz¹⁵⁰ üzerine gerçek hâkimler

¹⁴¹ Yapay zekâ hâkiminin toplum vicdanı kavramından uzak olması, karar verirken toplumsal adalet ve barışın tesisi hususunda kendinde bir sorumluluk hissetmemesi anlamına gelecektir (Sümer (n 59) 1580). Böyle bir sonuç ise, hukuk kurallarının şekli ezbere uygulanması sonucunu beraberinde getirecektir.

¹⁴² Bilhassa yapay zekâ hâkimin somut olay ile kendisine verilen verilerde bir benzerlik ya da bağlantı yakalayamaması durumunda, somut olay özelinde takdir hakkı kullanamaması durumu da ayrı bir muamma oluşturacaktır (Sümer (n 59) 1581).

¹⁴³ Sümer (n 59) 1580, 1581; Bilgin (n 47) 411. Benzer yönde bkz. Crotoof (n 1) 238, 239; Laptev and Feyzrahmanova, (n 40) 9.

¹⁴⁴ Crotoof (n 1) 240; Sümer (n 59) 1579; Bilgin (n 47) 411.

¹⁴⁵ Crotoof (n 1) 240, 241.

¹⁴⁶ Buocz (n 44) 56; Heikkinen (n 22) 30. Basit uyuşmazlıkların çözümünde karma (hibrit) dijital yöntemlerle başlanmasının daha doğru olacağı da belirtilmektedir (Özekes (n 43) 38).

¹⁴⁷ Özekes (n 43) 37.

¹⁴⁸ Kanun yolu incelemesine tabi olup olmayacağı tamamen kanun koyucunun iradesine bırakılmaktadır (Yılmaz (n 47) 406).

¹⁴⁹ Buocz (n 44) 55; Ulenaers (n 52) 18; Yılmaz (n 47) 406. Yargısal karar verme yetkisine sahip bir yapay zekâ, eylemini gerekçelendirme gücüne sahip değilse, adil yargılanma hakkı bakımından tehlike yaratır. Zira, karar vermede kullanılan yapay zekânın, adil yargılanma hakkına riayet ettiğinden bahsedebilmek için, eylemlerini gerekçelendirebilmesi gerekmektedir (Dymitruk (n 47) 39, 40).

¹⁵⁰ İtiraz hakkının taraflarca tam olarak kullanılabilmesi içinse yapay zekânın karara nasıl vardığının anlaşılabilmesinin sağlanması gerekmektedir. Taraflarca karar ağacı görülebilmeli, yapay zekânın

kararla ilgili denetimi yaparlar. Buna göre, yapay zekânın kararının denetlenmesi açısından bir başvuru yolunun (kanun yolunun) getirilebileceği ve böyle bir yola başvurulması halindeyse, başvurunun yapay zekânın kararını otomatik olarak geçersiz kılacağı ve uyuşmazlıkla alakalı hâkimin karar vermesine ilişkin bir çözüm benimsenebileceği söylenebilir¹⁵¹.

Bu yöntemin benimsenmesi bilhassa basit uyuşmazlıkların çözümü noktasında daha hızlı ve doğru karar verilebilme ihtimalini içinde barındırdığından¹⁵², makûl sürede yargılama yapılmasını destekleyici niteliktedir. Ancak, bu yöntemin özellikle, tarafların (ve avukatların), veri tabanına yüklenen belgelerin delil olarak kabul edilemezliği gibi belirli savunma araçlarını kullanabilmelerini (ileri sürebilmelerini) kısıtlayabileceği, böylece de onların yargılamanın gidişatına etki edebilmelerine ve hâkimlerin otoritesine olan güvenden mahrum kalmalarına sebep olabileceği belirtilmektedir¹⁵³. Bununla birlikte, bu çekinceleri giderici bir yapay zekâ sisteminin geliştirilmesi de pekâlâ mümkündür. Ayrıca, bu çözüm yöntemi basit uyuşmazlıklar bakımından, yapay zekânın vereceği kararın denetimini yine bir hâkime bırakmakta ve yapay zekânın verdiği kararın da geçersizliği sonucunu içinde barındırdığından basit uyuşmazlıkların çözüm sürecinin uzaması riskini beraberinde getireceğinden basit uyuşmazlıkların çözümü noktasında makûl sürede yargılama yapılmasını geciktirme riskini içinde barındırmaktadır. Ancak yargılamanın temel mantığı adil bir kararla uyuşmazlığı çözmek olduğu dikkate alındığında, yargılamanın bu şekilde uzaması da mazur görülebilecektir.

SONUÇ

Hâkimlerin, günümüzde mevcut olan otomatik sistemlere kısmen devredilebilecek iş ve işlemlerle aşırı yüklendiği dikkate alındığında, yapay zekânın yargısal işleyişte kullanımı, onların iş yükünü önemli ölçüde azaltmaya ve yargısal işleyişin kalitesinin ve verimliliğinin artırılmasına hizmet edebilecektir. Yargılamanın makûl sürede gerçekleştirilmesine engel olan sorunlara kalıcı çözümler üretilmesinde yapay zekânın sağladığı getirilerin doğru bir şekilde yargılama faaliyetine bir sistem dâhilinde alınarak kullanılması gerekmektedir.

Yapay zekânın yargılamaya sunacağı katkılar, yapay zekânın doğru ve güvenilir sonuçlar vermesine bağlıdır. Bilhassa içtihatların veya diğer ilişkili belgelerin yer aldığı büyük veri tabanlarını oluşturan bilgi ve verilerin güvenli kaynaklardan elde

kararlarının arkasındaki mantık (buna gerekçe denilebilir) bilinebilmelidir. Ancak böylece yapay zekânın kararına karşı itiraz hakkını kullanmak isteyen tarafa, tam anlamıyla kendi argümanlarını sunabilme imkânının verildiğinden bahsedilebilir (Heikkinen (n 22) 32). Zira mahkeme kararının gerekçelendirilmesi, nihai karara karşı itiraz hakkının gerektiği gibi kullanılmasını sağlayarak hukukî dinlenilme hakkına riayet edilmiş olur. Gereğçeli karar hakkı, yargılamalarda tarafların haklarına saygı gösterildiğinin bir garantisini oluşturmaktadır.

¹⁵¹ Buocz (n 44) 55. Benzer yönde bkz. Ulenaers (n 52) 18.

¹⁵² Heikkinen (n 22) 30.

¹⁵³ Terzidou (n 42) 162.

edilmesi ve yeterli veriyi içermesi önemlidir. Veri setlerinin mümkün olduğunca eksiksiz, güncel olmasına ve güvenilirlik ile şeffaflığa yönelik önlemler alınması ve tüm sürecin de izlenebilir (denetlenebilir) olmasının sağlanması gerekmektedir. Böylece, çelişkili kararlar verilmesinin önlenmesine, kararların istikrar kazanmasına ve bir üst derece mahkemesince düzeltilmesi veya bozularak geri gönderilmesine engel olmak suretiyle makûl sürede yargılamanın tamamlanması sağlanabilir. Yargılamanın farklı aşamalarında farklı amaçlarla yapay zekâdan yararlanılmasının yargılamanın makûl sürede yapılmasını destekleyeceğine şüphe bulunmamaktadır. Ancak bu ve benzeri yapay zekâ sistemlerinin yargılamada kullanılması, alt yapının doğru oluşturulmasına, işletilmesine ve denetlenebilir olmasına bağlıdır.

Yapay zekânın, mahkemelerde verilebilecek kararı (kararları) tahmin etmek veya uyumsuzlukla ilgili karar önermek yahut karar vermek amacıyla kullanılmasının makûl sürede yargılama yapılmasını destekleyebileceği söylenebilir. Ancak, yapay zekânın kusurlu eğitimi (kusurlu eğitilmese bile halüsinasyonlar) sistemin öngörüsünün yanlış olması ve böylece yargılamada yanlış kararlar verilmesi sonucunu doğurabilir. Yanlışlığın tespitinde yaşanabilecek güçlükler ve yanlışın giderilmesinin zaman alacak olması dikkate alındığında yargılamanın makûl sürede tamamlanması zorlaşabilecektir.

Yapay zekânın yargılamada özerk olarak karar vermek için kullanılması, uyumsuzluk çözüm sürecinin çok daha hızlanmasına ve daha doğru kararlar verilebilmesine hizmet edebilir. Hâkimin bilhassa vicdanî kanaatine göre karar veren kişi olma özelliği dikkate alındığında, bunun nasıl mümkün olacağı henüz belirsiz kalmaktadır. Ayrıca bu yöntem, yargılama faaliyetinde insanın dışlanmasına, hukukun sadece belirli kanun hükümlerini içeren bir metin olarak algılanmasına ve hukukî gerçekliğinse biçimsel bir gerçeklik olarak algılanmasına yol açabilir. Burada yapay zekânın ilk derece mahkemesi hâkimi olarak görev yapması ve onun vereceği kararların da itiraza tabi olması bir seçenek olarak düşünülebilir. Ancak böyle bir çözümün de Anayasa m. 138’de hüküm altına alınan hâkimin vicdanî kanaatine göre karar vereceği kuralına aykırı olacağı açıktır. Bu yönde bir Anayasa değişikliği yapılırsa bile bu sefer de bu çözüm sürecinin yargılamanın makul sürede tamamlanmasını uzatma ihtimali bulunmaktadır.

Yapay zekânın bilhassa karar verici olarak kullanılması ihtimali, ayrıca AİHM’sinin makûl sürede yargılama yapılması değerlendirilmesinde dayanan kriterlere bir yenisinin eklenmesine de yol açabilir. Zira, gelecekte, yapay zekâ kullanımının yaygınlaşması ihtimalinde, yargılamanın makûl sürede tamamlanıp tamamlanmadığı değerlendirmesi yapılırken, yargılamada yapay zekânın kullanıldığı ve kullanılmadığı ülkeler açısından ayrı ayrı değerlendirilmesine sebep olabilir.

Son olarak, yargılamanın herhangi bir evresinde yapay zekâ kullanımı yargı paydaşlarının yapay zekâ kullanımı konusunda eğitilmesini de gerektirmektedir. Bu ise uzun sürecek bir süreci ve iş gücünün etkin kullanımı konusunda yeni bir handicap yaratabilir.

KAYNAKÇA

- Aletras N, Tsarapatsanis D, Preotiuc-Pietro D and Lampos V, 'Predicting Judicial Decisions of the European Court of Human Rights: A Natural Language Processing Perspective' (2016) 10 Peerj Computer Science 1-19.
- Arslan, R, Yılmaz, E, Taşpınar Ayvaz S and Hanağası, E, Medeni Usul Hukuku (10. Bası, Yetkin Yayıncılık 2024).
- Atalı, M, Ermenek, İ and Erdoğan, E, Medeni Usûl Hukuku (7.Bası, Yetkin Yayıncılık 2024).
- Bilgin H, 'Yapay Zekânın Mahkeme Kararlarında Kullanımına Uluslararası Bir Bakış ve Robot Hakimler Hakkında Düşünceler' (2022) 13(2) İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 405-419.
- Birtane, Ş, 'Hakime Yardımcı Yapay Zekâ' (2024) 59, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 233-272.
- Bora Çınar S, 'Dava Yönetimi ve Yapay Zekâ Etkileşimi Üzerine Düşünceler' (2022) 20(234) Legal Hukuk Dergisi 2089-2130.
- Buocz T. J, 'Artificial Intelligence in Court Legitimacy Problems of AI Assistance in the Judiciary' (2018) 2(1) Retskraft Copenhagen Journal of Legal Studies 41-59.
- Crootof R, 'Cyborg Justice" And The Risk Of Technological-Legal Lock-In', (2019) 119 (20) Columbia Law Rewiew Forum 233-251.
- Demircioğlu Y, Medeni Usul Hukukunda İnsan Hakları ve Adil Yargılanma Güvenceleri, (Yetkin Yayıncılık 2007).
- Doğan E, Yapay Zekânın Hukuki Statüsü ve Sorumluluğu, (1. Bası, Seçkin Yayıncılık 2022).
- Dymitruk M, 'The Right to a Fair Trial in Automated Civil Proceedings' (2019) 13(1) Masaryk University Journal of Law and Technology 27-44.
- Franguloiu S, 'Principles for the Use of Artificial Intelligence (Ai) in the Judiciary as derived from the European Ethics Charter. Justice Efficiency and Limitations' (2023) 16 (65) Bulletin of the Transilvania University of Braşov 39-46.
- Gomes de Sousa, W, Fidelis R. A, De Souza Bermejo P. H, Da Silva Gonçalo A. G and De Souza Melo B, 'Artificial intelligence and speedy trial in the judiciary: Myth, reality or need? A case study in the Brazilian Supreme Court (STF)' (2022) 39(1) Government Information Quarterly 1-13.
- Gültekin Varkonyi G, Robot Yargıçlar Teknolojinin Yargıdaki Geleceği, Fırsatlar ve Riskler, (1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2022).
- Gyuranecz F. Z, Krausz B and Papp D, 'The AI is now in session – The impact of digitalization on courts' EJTN THEMIS SEMI-FINAL D.

Hasırcı H, ‘Medeni Usul Hukukunda Yapay Zekâ’ in Erdem Büyüksağış (ed), Hukuk Perspektifinden Yapay Zeka (On İki Levha Yayıncılık 2022) 399-440.

Heikkinen H. T, ‘How Does the Use of Artificial Intelligence Affect the Concept of Fair Trial?’ (Master Thesis, Lund University 2019).

İnceoğlu S, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler, (2. Bası, Beta Yayıncılık 2005).

Karahan İ, ‘Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde Türk Hukuku’nda Makul Sürede Yargılanma Hakkı’ (Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi 2019).

Khalil E. M. Omar, ‘Artificial Decision-Making and Artificial Ethics: A Management Concern’ (1993) 12(4) Journal Of Business Ethics 313-321.

Laptev A. V and Feyzrakhmanova R. D, ‘Application of Artificial Intelligence in Justice: Current Trends and Future Prospects’ (2024) 4 (3) Human-Centric Intelligent Systems 1-12.

Molbæk-Steensig H and Quemy A, ‘Artificial Intelligence and Fair Trial Rights’ in Alberto Quintavalla and Jeroen Temperman (eds), Artificial Intelligence and Human Rights (Oxford 2023) 265-280.

Mostowy, Walter A, ‘Explaining Opaque at Decisions, Legally’ (2020) 35(4) Berkeley Technology Law Journal 1291-1330.

Özekes, M, “Dijital Çağda Yargılama, Adalete Erişim Ve Yargılama İlkelerine Genel Bakış”, in Muhammet Özekes (ed), Dijital Çağda Medeni Yargı 2022’den Bakış (Adalet 2022) 13-53.

Özkan Duvan A, ‘Bireysel Başvuru Kararlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkı’ (2019) 68(1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 287-336.

Pastukhova A, ‘Artificial Intelligence as a Judge: Can We Rely on a Machine?’ (Master Paper, Ghent University 2017).

Pekcanitez H, ‘Medeni Yargıda Adil Yargılanma’ (1997) 2 İzmir Barosu Dergisi 35-55.

Pekcanitez, H, Atalay, O and Özekes, M, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı (12. Bası, On İki Levha Yayıncılık 2024).

Reiling A. D, ‘Courts and Artificial Intelligence’ (2020) 11(2) International Journal for Court Administration 1-10.

Remus, D and Levy, F. S, ‘Can Robots Be Lawyers? Computers, Lawyers, and the Practice of Law’ 27.11.2016, 30, 31 (<Can Robots Be Lawyers? Computers, Lawyers, and the Practice of Law by Dana Remus, Frank S. Levy :: SSRN> accessed 1 Oct 2024).

Rüzgaresen, C, Medeni Muhakeme Hukukunda Usul Ekonomisi İlkesi (Yetkin Yayıncılık 2013).

Servet G, “Yargıda Yapay Zeka ve Büyük Veri Teknolojileri” in “21. Yüzyılda İdare ve İdari Yargılama Hukukunun Gelişimi” Sempozyumu 10.05.2024 accessed 20 Sep 2024.

Stone P, Brooks R, Brynjolfsson E, Calo R, Etzioni O, Hager G, Hirschberg J, Kalyanakrishnan S, Kamar E, Kraus S, Leyton-Brown K, Parkes D, Press W, Saxenian A, Shah J, Tambe M, and Teller A, ‘Artificial Intelligence and Life in 2030’ (One Hundred Year Study on Artificial Intelligence: Report of the 2015–2016 Study Panel Stanford, CA: Stanford University 2016), 12 <ai100report10032016fnl_singles.pdf> accessed 20 Ekim 2024).

Stuart R and Norvig P, Artificial Intelligence A Modern Approach (Fourth Edition, Pearson 2021).

Sümer S. Y, ‘Ceza Yargılamasının Geleceği: Robot Hakim’ (2021) 23(29) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1543-1591.

Szappanyos M, ‘Artificial Intelligence: Is the European Court of Human Rights Prepared?’ (2023) 11(1) Acta Humana 93-110.

Szczudlik K, ‘AI Must Not Predict How Judges in France Will Rule’ <<https://new-tech.law/en/articles/ai-must-not-predict-how-judges-in-france-will-rule>> accessed 23 Oct 2024.

Tamošiūnienė E, Terebeiza Z and Doržinkevič A, ‘The Possibility of Applying Artificial Intelligence In The Delivery of Justice by Courts’ (2024) 17(1) Baltic Journal of Law & Politics 207-222.

Tanrıver S, Medenî Usûl Hukuku C. I, (6. Bası, Yetkin Yayınları 2024).

Tanrıver, S, ‘Hukuk Yargısı (Medenî Yargı) Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı’ (2004) 56 Türkiye Barolar Birliği Dergisi 191, 215

Terzidou K, ‘The Use of Artificial Intelligence in the Judiciary and Its Compliance with the Right to a Fair Trial’ (2022) 31 Journal of Judicial Administration 154-168.

Turner J, Robot Rules Regulating Artificial Intelligence, (Palgrave Macmillan 2019).

Ulenaers J, ‘The Impact of Artificial Intelligence on the Right to a Fair Trial: Towards a Robot Judge?’ (2020) 11(2) Asian Journal of Law and Economics 1-38.

Üçüncü, S. H, Medeni Yargılama Hukukunda Kişisel Verilerin ve Sırların Korunması (On İki Levha Yayıncılık 2019).

Yıldırım M. K, ‘Teksif ve Sözlük İlkelere Açısından Yargılama Usulleri Hakkında Düşünceler’ (Alkım Yayınları 2003) Prof. Dr. Ergun Önen’e Armağan 467-493.

Yılmaz O. G, ‘Yargı Uygulamasında Yapay Zekâ Kullanımı – Yapay Zekâ Hâkim Cübbesini Giyebilecek Mi?’ (2021) 66(1) Adalet Dergisi 379-415.

Yücel M. T, ‘Adli Yargıda Makul süre Felsefesi ve Matematiği’ 2015 (117) Türkiye Barolar Birliği Dergisi 35-53.

